

Erstatning for psykiske personskader som følge af en anden persons fysiske tilskadekomst

Compensation for psychological injuries as a result of another person's physical injury

af JULIE BARRETT

Afhandlingen har som formål at fastlægge, i hvilket omfang der efter Erstatningsansvarsloven og dansk rets almindelige erstatningsregler tilkendes erstatning for psykiske personskader, som ikke står i forbindelse med egen fysiske tilskadekomst, men som særligt er foranlediget af en anden persons erstatningsberettigende fysiske tilskadekomst.

Tidligere har domstolene fulgt en restriktiv linje med hensyn til tilkendelse af erstatning for psykiske skader. Således tilkendtes der tidligere kun erstatning for en psykisk skade i det omfang, denne var opstået i forbindelse med, at den pågældende havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det.

I nyere retspraksis ses der dog at være sket en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, og det er blandt andet anerkendt, at nære pårørende, under visse kvalificerede omstændigheder, kan tilkendes erstatning for psykiske skader, som forvoldes "indirekte", for eksempel ved overværelse af eller efterfølgende underretning om en nærtståendes død eller kvæstelse.

På nuværende tidspunkt består der en vis usikkerhed om retstilstanden på området, og det er overladt til domstolene ved fremtidige sager at afgøre, hvor langt erstatningspligten kan strækkes.

I dansk erstatningsret findes et princip om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning for en indtrådt skade. I det omfang domstolene tilkender erstatning til pårørende for psykiske personskader som følge af en nærtståendes tilskadekomst, er der ikke tale om en fravigelse af dette princip, idet de erstatningssøgende som følge af deres psykiske personskader også må anses for at være "direkte skadelidte".

Indholdsfortegnelse:

1. Indledning	3
1.1. Præsentation af emne.....	3
1.2. Problemformulering.....	4
1.3. Afgrænsning.....	4
1.4. Metode.....	4
2. Dansk erstatningsret	5
2.1. Indledende om dansk erstatningsret.....	5
2.2. Erstatning for psykiske skader.....	5
2.3. Erstatning som følge af en andens personskade.....	6

3. <u>Erstatning for psykiske skader som ikke er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst</u>	7
3.1. Den erstatningssøgende har lidt fysisk overlast eller været i fare herfor.....	7
3.2. Den erstatningssøgende har hverken lidt fysisk overlast eller været i fare herfor.....	7
3.3. Delkonklusion.....	8
4. <u>Erstatning for psykiske skader som er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst</u>	9
4.1. Betænkning 1412/2002 om godtgørelse til efterladte ved dødsfald.....	9
4.2. Retstilstanden på området efter EAL før 2002.....	10
4.2.1. Retspraksis.....	10
4.2.2. I hvilket omfang blev der inden Bet. 1412/2002's afgivelse tilkendt erstatning for fritstående psykiske skader, som var en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst?.....	11
4.3. Retstilstanden på området efter ASL.....	12
4.3.1. Psykiske skader opstået i vidnesituationen.....	12
4.3.2. Sammenligning: Erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadekomst efter ASL og efter EAL før 2002.....	14
4.4. Retstilstanden på området efter norsk og svensk ret.....	15
4.4.1. Norsk ret.....	15
4.4.2. Svensk ret.....	18
4.4.3. Sammenligning: Erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadekomst efter norsk og svensk ret og efter EAL før 2002.....	20
4.5. Retstilstanden på området efter EAL efter 2002.....	20
4.5.1. Justitsministeriets redegørelse om godtgørelse efter Erstatningsansvarslovens § 26 a samt om erstatning for psykisk skade som følge af dødsfald.....	20
4.5.2. Retspraksis.....	21
4.5.3. I hvilket omfang kan der efter dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H tilkendes erstatning for psykiske skader, som er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst?.....	24
4.5.3.1. Sparsom praksis.....	24
4.5.3.2. Til hvilke personer?.....	25
4.5.3.3. Under hvilke omstændigheder?.....	26
4.5.3.3.1. I forhold til den fysisk tilskadekomne.....	26
4.5.3.3.2. I forhold til den psykisk tilskadekomne.....	27
4.5.3.3.3. I forhold til den erstatningsansvarlige.....	28
4.5.4. Er der sket en udvidelse af erstatningsmulighederne på området?.....	29
4.5.5. Er der sket en tilnærmelse til retstilstanden efter ASL og efter norsk og svensk ret?..	30
4.5.5.1. Tilnærmelse til retstilstanden efter ASL?.....	30
4.5.5.2. Tilnærmelse til retstilstanden efter norsk og svensk ret?.....	31
4.6. Domstolenes vurdering af om der kan tilkendes erstatning for en psykisk skade, der er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst.....	32
4.6.1. Adækvansbetingelsens betydning.....	32
4.6.2. "Ikke omfattet af erstatningspligten".....	33
4.6.3. Baggrunden for kriterierne.....	35
4.7. Delkonklusion.....	36

5. <u>Er der tale om tilkendelse af erstatning til ”indirekte skadelidte”, når der tilkendes erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadekomst?</u>	36
5.1. Princippet om at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning.....	37
5.2. Princippet anvendelse på området for psykiske skader og sorg og savn som følge af en andens fysiske tilskadekomst.....	38
5.3. Delkonklusion.....	40
6. <u>Retspolitisk overvejelse: Bør der indføres lovregulering af mulighederne for at tilkende erstatning for psykiske skader som følge af en anden persons fysiske tilskadekomst?</u>	40
6.1. Hvad taler for en lovregulering?.....	41
6.2. Hvad taler imod en lovregulering?.....	41
6.3. Delkonklusion: Bør der ske lovregulering?.....	43
7. <u>Konklusion</u>	43
8. <u>Litteraturliste mv.</u>	44

1. Indledning:

1.1. Præsentation af emne:

Ikke ganske sjældent støder man i medierne på uheldige historier om, hvordan mennesker har mistet livet eller er blevet alvorligt kvæstet ved tragiske ulykker - dette kan være ved mord, vold, trafikulykker eller andre alvorlige ulykkestilfælde. Begivenheder som ikke alene rammer den, som rent fysisk påføres en skade, men som i høj grad også berører andre. Det kan være personer, som også selv er direkte involveret i begivenhedsforløbet, det kan være tilfældige forbipasserende, der overværer det voldsomme begivenhedsforløb, eller det kan være den skadelidtes nærmeste familie, som måtte overvære eller modtage meddelelsen om, at dennes nære pårørende er afgået ved døden eller blevet alvorligt kvæstet i en tragisk ulykke. Uanset på hvilken måde man måtte blive berørt af et sådant voldsomt begivenhedsforløb, vil det ofte indebære en stor psykisk belastning af den berørte.

I Lov om erstatningsansvar¹ reguleres det ikke nærmere, i hvilket omfang man kan tilkendes erstatning, dersom man påføres en personskade i form af en psykisk lidelse eller lignende som følge af, at en anden person lider fysisk skade ved at være involveret i en alvorlig ulykke. Det er herefter overladt til domstolene at afgøre, hvem der kan tilkendes erstatning for en sådan psykisk skade og under hvilke omstændigheder.

Ved en gennemgang af retspraksis ses der imidlertid at gå flere år imellem, at domstolene på ny får mulighed for at tage stilling til spørgsmålet. Sidst de fik muligheden var i sagen refereret i Ugeskrift for Retsvæsen² 2014, s. 2376 ff., hvor Højesteret tilkendte erstatning i videre omfang,

¹ Jf. lovbekendtgørelse nr. 266 af 21. marts 2014 om erstatningsansvar med senere ændringer. I det følgende benævnt ”Erstatningsansvarsloven” eller ”EAL”.

² I det følgende blot forkortet til ”U”.

end hvad de hidtil har gjort i tilfælde, hvor en psykisk skade er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst.

1.2. Problemformulering:

På baggrund af det ovenfor anførte er formålet med denne afhandling at analysere, i hvilket omfang der efter Erstatningsansvarsloven og dansk rets almindelige erstatningsregler tilkendes erstatning til personer, som påføres en psykisk personskade, som ikke står i forbindelse med den pågældendes egen fysiske tilskadekomst, men som er en følge af, at en anden person bliver påført en erstatningsberettigende fysisk personskade. Det vil herunder blive undersøgt hvilke personer, der kan tilkendes erstatning, samt under hvilke omstændigheder der tilkendes erstatning. Til besvarelse af denne problemstilling vil der blive foretaget en analyse af udviklingen i retstilstanden på området, og der vil blive foretaget en komparativ analyse af retstilstanden på området efter Lov om arbejdsskadesikring³ samt efter norsk og svensk ret. Derudover vil der også blive foretaget en analyse af, om der ved tilkendelse af erstatning i sådanne tilfælde er tale om, at der tilkendes erstatning til ”indirekte skadelidte”. Afslutningsvist vil det kortfattet blive vurderet, om der er behov for indførelse af en lovregulering på området.

1.3. Afgrænsning:

Grundet begrænsningen i afhandlingens omfang samt ønsket om en mere dybdegående analyse er det fundet nødvendigt at foretage en nærmere afgrænsning af emnet, således at det er følgende aspekter, der vil være genstand for analyse i afhandlingen:

Psykiske personskader kan opstå på forskellig vis, jf. nærmere herom i afsnit 2.2. I nærværende afhandling fokuseres der på de skadestilfælde, hvor den psykiske skade er opstået uden, at den pågældende tillige er blevet påført en fysisk skade, men hvor den psykiske skade må siges særligt at være en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst eller i øvrigt stå i nær forbindelse hermed. Psykiske skader, som opstår på anden vis, inddrages alene i det omfang, det har relevans for afhandlingens analyse. Undersøgelsen er endvidere begrænset til at skulle afdække, i hvilket omfang kan tilkendes erstatning for sådanne psykiske personskader efter Erstatningsansvarsloven og dansk rets almindelige erstatningsregler.

De her omtalte psykiske skader vil i det følgende blive benævnt ”fritstående psykiske skader” netop for at illustrere,

at der er tale om psykiske skader, som ikke står i forbindelse med egen fysiske tilskadekomst. Desuden indebærer ”en anden persons fysiske tilskadekomst” både tilfælde, hvor den pågældende afgår ved døden samt tilfælde, hvor den pågældende ”alene” bliver kvæstet.

1.4. Metode:

Da formålet med afhandlingen er at beskrive, fortolke/analysere og systematisere gældende ret på området, anvendes hovedsageligt den almindelige retsdogmatiske metode⁴. Derudover anvendes også en komparativ metode, idet der til sammenligning også foretages en analyse af retstilstanden efter Arbejdsskadesikringsloven og efter norsk og svensk ret.

³ Lovbekendtgørelse nr. 278 af 14. marts 2013 om arbejdsskadesikring med senere ændringer. I det følgende benævnt ”Arbejdsskadesikringsloven” eller ”ASL”.

⁴ Evald og Schaumburg-Müller, s. 210 ff.

2. Dansk erstatningsret:

2.1. Indledende om dansk erstatningsret:

Von Eyben og Isager definerer erstatningsretten som ”en samlebetegnelse for de retsregler, der fastlægger betingelserne for, at nogen kan drages til ansvar for en indtrådt skade på en sådan måde, at vedkommende bliver forpligtet til at betale erstatning til den, som skaden har ramt, samt hvordan erstatningen for den pågældende skade i så fald skal udmåles”⁵.

Den danske erstatningsret er i vidt omfang udviklet gennem retspraksis, hvilket betyder, at mange af de principper og regler, som findes i den danske erstatningsret, ikke er fastsat ved lov men derimod er udviklet ved domstolene⁶. Dette gælder også for de betingelser, der skal være opfyldt for, at nogen kan ifalde et erstatningsansvar. Der gælder her tre grundlæggende betingelser: For det første skal der foreligge et ansvarsgrundlag, hvilket grundlag som udgangspunkt findes i culpereglen, for det andet skal der være indtrådt en skade og et heraf følgende tab, og for det tredje skal der være årsagsforbindelse mellem det ansvarsbegrundende forhold og den indtrådte skade. Forbindelsen kan dog være så svag, at den ikke opfylder kravet om juridisk årsagsforbindelse, det vil sige det heri liggende krav om adækvans⁷. Disse begreber, udover adækvansbetingelsen, jf. afsnit 4.6.1., vil der ikke blive fokuseret særlig meget på i den følgende analyse, og derfor vil begreberne ikke blive uddybet nærmere, og der forudsættes herefter almindelig juridisk kendskab til indholdet heraf.

Den danske erstatningsret er dog ikke udelukkende ulovbestemt, idet der også findes forskellige lovregler, der regulerer erstatningsretten. Som en særlig betydningsfuld lov kan nævnes Erstatningsansvarsloven.

De almindelige erstatningsregler suppleres desuden af nogle særlige erstatningsordninger, som i forskellige henseender afviger fra de almindelige erstatningsretlige regler. Ordningerne er (blandt andet) karakteriseret ved, at den skadelidte får ret til erstatning, selvom der ikke foreligger noget ansvarsgrundlag i sædvanlig forstand, de omfatter kun visse personskader, skaderne dækkes gennem en sikringsordning eller ved en umiddelbar statslig hæftelse, og de fortrænger det erstatningsansvar, som ellers ville kunne gøres gældende efter almindelige erstatningsretlige regler - i hvert fald så langt dækningen rækker. Eksempler på disse ordninger er arbejdsskadesikringsordningen og patientskadeerstatningsordningen⁸.

2.2. Erstatning for psykiske skader:

Som anført ovenfor er en af de grundlæggende betingelser, der skal være opfyldt, for at man kan være berettiget til erstatning, at man skal være blevet påført en erstatningsberettigende skade. I Erstatningsansvarslovens § 1, stk. 1, bestemmes blandt andet, at ”[d]en, der er erstatningsansvarlig for personskade, skal betale erstatning...”. Hermed udtrykkes, at personskader kan være erstatningsberettigende skader, hvilket i øvrigt også følger af dansk rets almindelige erstatningsregler. Erstatningsansvarsloven indeholder imidlertid ikke nogen nærmere definition af begrebet ”personskade”, og det nærmere indhold heraf fastlægges i retspraksis. I retspraksis er det fastslået, at erstatningsberettigende personskader både kan være fysiske og psykiske skader, som er en følge af

⁵ Von Eyben og Isager, s. 21.

⁶ Vinding Kruse, s. 13 samt Betænkning 679/1973 om erstatning for tab ved personskade og tab af forsørger, s. 7.

⁷ Von Eyben og Isager, s. 23 ff.

⁸ *Ibid.*, s. 24 og 373 f.

et ansvarspådragende forhold⁹.

Psyriske personskader kan indtræde på forskellig vis: En psykisk skade kan enten forekomme som en følge af en fysisk skade eller som en fritstående psykisk skade, for eksempel i form af chok. I relation til de fritstående psykiske skader opstår der en særskilt problemstilling om, hvorvidt en person kan være berettiget til erstatning for en psykisk skade, som denne påføres som følge af, at en anden person påføres en erstatningsberettigende fysisk skade¹⁰. Det er netop denne problemstilling, der er genstand for undersøgelse i nærværende afhandling.

Det fremgår ikke af EAL under hvilke nærmere omstændigheder, at psykiske skader er omfattet af erstatningspligten, og dette er dermed overladt til domstolene at afgøre, herunder også under hvilke omstændigheder psykiske skader kan være omfattet af erstatningspligten, når de er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst¹¹.

Tilkendelse af erstatning for psykiske skader forudsætter helt grundlæggende, som det også gør sig gældende ved fysiske skader, at de almindelige erstatningsbetingelser er opfyldt. Dersom der kan tilkendes erstatning for en psykisk skade, fastsættes denne efter de almindelige regler i EAL.

2.3. Erstatning som følge af en andens personskade:

Der gælder et almindeligt princip i dansk erstatningsret om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning i anledning af en personskade¹². For en fravigelse af denne hovedregel skal der foreligge særlig hjemmel. Der findes flere bestemmelser i EAL, som fraviger hovedreglen, og som dermed giver udtrykkelig hjemmel til, at også en anden end den, som er blevet påført en personskade, under visse nærmere betingelser er berettiget til erstatning.

Således kan nævnes bestemmelserne i EAL §§ 12-14 a, som indeholder regler om erstatning for tab af forsøger og overgangsbetøb til efterladte. EAL § 12 fastslår generelt, at *"[d]en, som er erstatningsansvarlig for en andens død, skal betale erstatning for rimelige begravelsesudgifter og erstatning til den, som ved dødsfaldet har mistet en forsøger"*.

Derudover kan også nævnes bestemmelsen i EAL § 26 a, som indeholder en godtgørelsesregel, hvorefter det kan pålægges den, der forvolder en andens død forsætligt eller groft uagtsomt, at betale godtgørelse til efterlevende, der stod den afdøde særlig nær, jf. EAL § 26 a, stk. 1. Ved vurderingen af, om der skal betales godtgørelse, skal der lægges særlig vægt på karakteren af skadevolderens handling og på den lidelse eller krænkelse, som må antages at være påført den eller de efterlevende, jf. EAL § 26 a, stk. 2.

I det følgende vil der ikke blive foretaget nogen nærmere analyse af mulighederne for at få erstatning og godtgørelse efter disse regler. Det skal dog bemærkes, at tilkendelse af erstatning eller godtgørelse efter disse regler ikke hindrer, at der ved siden af også kan tilkendes erstatning for en

⁹ Som eksempler fra retspraksis, hvor psykiske skader er anerkendt som erstatningsberettigende, kan nævnes U 1973.451/2 H og U 2014.2376 H. Disse, og flere andre domme, er behandlet i de følgende afsnit.

¹⁰ Von Eyben og Isager, s. 30.

¹¹ Hertz I, s. 180 f.

¹² Møller og Wiisbye, s. 21 og Betænkning 679/1973 om erstatning for tab ved personskade og tab af forsøger, s. 10. Flere domme stadfæster desuden princippet, se f.eks. dommen i U 2007.1562 H, hvor Højesteret udtalte, at det efter almindelige erstatningsretlige regler som udgangspunkt ikke kan pålægges skadevolderen at erstatte tab, der påføres andre end den direkte skadelidte.

personskade i form af en psykisk lidelse, som er en følge af dødsfaldet.

I afsnit 5.2. vil det nærmere blive analyseret, om der er tale om fravigelse af den her beskrevne hovedregel, når der tilkendes erstatning for en psykisk skade, som er en følge af en andens fysiske tilskadekomst.

3. Erstatning for psykiske skader som ikke er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst:

Det falder ganske vist uden for afhandlingens kerneområde at analysere, i hvilket omfang der tilkendes erstatning for psykiske skader, som *ikke* er en følge af en andens fysiske tilskadekomst. Alligevel er det valgt at medtage en kortfattet analyse heraf, idet dette har nær sammenhæng med afhandlingens øvrige analyse.

Denne del af analysen er ikke begrænset til at omfatte fritstående psykiske skader.

3.1. Den erstatningsøgende har lidt fysisk overlast eller været i fare herfor:

Ved en gennemgang af ældre retspraksis og ældre juridisk litteratur ses det, at domstolene efter tidligere fast praksis alene tilkendte erstatning for psykiske skader i tilfælde, hvor den erstatningsøgende tillige havde lidt fysisk overlast¹³ eller været i fare for det - eller dog med grund havde anset sig selv for at være i fare¹⁴.

Til illustration af, at en "faresituation" har berettiget til erstatning for en fritstående psykisk skade, kan nævnes dommen i U 1937.158/2 Ø, hvor en kvinde fik erstatning for et nervechok, som hun pådrog sig ved at se en løve bag sig. Løven var dog ufarlig, men dette vidste kvinden ikke. Tilsvarende tilkendtes der erstatning for et nervechok i dommen i U 1938.1116 Ø, hvor en mand i forbindelse med en togulykke havde været i livsfare eller troet, at han var det.

Omvendt har ældre retspraksis (forholdsvis) konsekvent afvist at tilkende erstatning i tilfælde, hvor den erstatningsøgende hverken led fysisk overlast eller var i fare for det¹⁵. Dog må det hertil bemærkes, at der i enkelte tilfælde i ældre retspraksis er tilkendt erstatning, selvom den pågældende ikke havde lidt fysisk overlast eller befundet sig i en "faresituation": Således er der nemlig blevet tilkendt erstatning, hvis den psykiske skade var en følge af en særlig uforsvarlig eller ekstraordinær kåd handling¹⁶. Som et eksempel herpå kan nævnes dommen i U 1932.973 Ø.

3.2. Den erstatningsøgende har hverken lidt fysisk overlast eller været i fare herfor:

En gennemgang af nyere retspraksis viser en opblødning i forhold til den i afsnit 3.1. nævnte ældre restriktive praksis. Domstolene har nemlig nu anerkendt, at der også i visse tilfælde kan tilkendes erstatning for psykiske skader, selvom den erstatningsøgende hverken er blevet påført en fysisk skade eller har været i fare for det.

¹³ Som eksempel herpå kan nævnes dommen i U 1946.199 Ø.

¹⁴ F.eks. Vinding Kruse, s. 291 ff.

¹⁵ Hertz I, s. 183.

¹⁶ Hertz II, s. 62.

Til illustration af denne opblødning kan særligt nævnes afgørelsen i U 2012.524 H¹⁷. Sagen omhandler en pædagog, som pådrog sig en psykisk lidelse under en personaleweekend, hvor hun blev udsat for et sådant pres, at det kunne opleves som en reel firing foran sine kollegaer. Pædagogen var herved hverken blevet påført en fysisk skade eller havde været i fare for det, men alligevel tilkendte Højesteret hende godtgørelse for svie og smerte for den psykiske skade, hun var blevet påført.

Højesteret fandt ved sin afgørelse, at den psykiske skade, som pædagogen var blevet påført, var omfattet af personskadebegrebet i EAL § 1, og derudover fandt Højesteret også, at de grundlæggende erstatningsbetingelser om ansvarsgrundlag og årsagsforbindelse var opfyldt¹⁸. Spørgsmålet for Højesteret var herefter, om der også var den fornødne adækvans, samt om den psykiske skade overhovedet var omfattet af skadevolderens erstatningspligt. Med følgende udtalelser besvaredes begge spørgsmål bekræftende: *”...den uforsvarlige afvikling af personaleweekenden medførte en betydelig forøgelse af risikoen for en psykisk skade af den foreliggende karakter hos en medarbejder, som, hvilket ledelsen må have forstået, befandt sig i en psykisk anspændt situation. Højesteret finder herefter, at A’s [pædagogens] psykiske skade er en påregnelig følge af den uforsvarlige afvikling af personaleweekenden”* og *”A [pædagogen] er direkte skadelidt som følge af den ansvarspådragende adfærd, og der er ikke grundlag for anse den psykiske skade for at falde uden for, hvad der er omfattet af kommunens [skadevolderens] erstatningspligt”*¹⁹.

Herved ses Højesteret at have tilkendt erstatning for en psykisk skade, som hverken stod i forbindelse med, at den pågældende havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det.

3.3. Delkonklusion:

På baggrund af det i afsnittene 3.1. og 3.2. anførte, kan det herefter konkluderes, at retspraksis tidligere stillede som betingelse for at tilkende erstatning for en psykisk skade, at den erstatningssøgende samtidig var blevet påført en fysisk skade eller havde været i fare for det. Med dommen i U 2012.524 H har Højesteret imidlertid fastslået, at erstatningspligten også (i visse tilfælde) kan udstrækkes til at omfatte psykiske skader, som ikke har forbindelse til egen fysiske tilskadekomst eller faresituation²⁰.

Den her behandlede retspraksis vedrører imidlertid kun situationer, hvor de psykiske skader utvivlsomt ikke var følger af andre personers tilskadekomst. Denne retspraksis giver således ikke nogen umiddelbar afklaring af spørgsmålet om, i hvilket omfang der tilkendes erstatning for psykiske skader, som netop opstår som følge af en andens fysiske tilskadekomst. Om der for så vidt angår sådanne psykiske skader gælder det samme som her anført, og om der i så fald også, som i dommen i U 2012.524 H, kan spores en opblødning i retspraksis, bliver analyseret nærmere i afsnittene nedenfor, særligt kan der henvises til afsnit 4.2. og 4.5.

¹⁷ Foruden denne dom findes der også nogle særlige eksempler fra retspraksis, hvor domstolene har tilkendt erstatning for psykiske skader, der var følger af varetægtsfængsling og langvarig sigtelse, således f.eks. U 2000.2376 H og U 2012.276 H.

¹⁸ U 2012, s. 532.

¹⁹ *Ibid.*, s. 533.

²⁰ Hertz II, s. 63.

4. Erstatning for psykiske skader som er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst:

I dette afsnit foretages en dybdegående analyse, som specifikt vedrører erstatningsmulighederne for personer, som er blevet påført en fritstående psykisk skade, som er særligt foranlediget af en anden persons fysiske tilskadekomst, eller som i øvrigt har nær forbindelse hermed.

Ved en gennemgang af retspraksis ses problemstillingen særligt at have gjort sig gældende i følgende situationer: I situationer hvor den erstatningssøgende ikke har lidt fysisk overlast men dog været i fare herfor, og hvor en anden person ved samme hændelsesforløb har lidt fysisk overlast, i situationer hvor den erstatningssøgende har overværet en anden persons fysiske tilskadekomst, samt i situationer hvor den erstatningssøgende efterfølgende har fået underretning om en anden persons fysiske tilskadekomst²¹. Det er derfor disse situationer, der vil blive taget udgangspunkt i.

4.1. Betænkning 1412/2002 om godtgørelse til efterladte ved dødsfald:

Som en del af det lovforberedende arbejde forud for indførelsen af EAL § 26 a om godtgørelse til efterladte nedsatte Justitsministeriet en arbejdsgruppe, som skulle overveje og belyse behovet for indførelse af den pågældende godtgørelsesregel. Arbejdsgruppen afgav i den forbindelse Betænkning 1412/2002 om godtgørelse til efterladte ved dødsfald²². Ved betænkningen afgav arbejdsgruppen betragtninger, som ikke kun var af betydning for spørgsmålet om indførelsen af EAL § 26 a, men som også har betydning for besvarelsen af denne afhandlings problemstilling:

I betænkningen redegjorde arbejdsgruppen blandt andet for, hvornår man - efter den på tidspunktet for betænkningens afgivelse gældende retstilstand - var berettiget til erstatning for psykiske skader. Arbejdsgruppen angav herved, i overensstemmelse med det i afsnit 3.1. anførte, at domstolene efter fast praksis alene havde tilkendt erstatning for psykiske skader i tilfælde, hvor den erstatningssøgende samtidig var blevet påført en fysisk skade eller havde været i fare for det. Ifølge arbejdsgruppen gjorde denne praksis sig også gældende i forhold til personer, som havde pådraget sig en psykisk skade som følge af, at en anden person var blevet dræbt eller kvæstet²³.

Arbejdsgruppen beskrev domstolenes praksis som restriktiv, og den adskilte sig fra den svenske og norske retstilstand på området, idet man i disse lande i videre omfang end efter dansk ret tilkendte erstatning for psykiske skader, herunder for psykiske skader som var en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst²⁴. Arbejdsgruppen anførte videre, at der også var udvidede erstatningsmuligheder efter ASL på dette område²⁵.

På denne baggrund anbefalede arbejdsgruppen følgende: *"I det omfang der hos de pårørende rent faktisk kan påvises en personskade i form af en psykisk lidelse eller lignende som følge af, at en nærtstående bliver dræbt eller kvæstet, bør det efter arbejdsgruppens opfattelse ... overvejes i videre omfang end i dag at give erstatning herfor efter de almindelige regler i erstatningsansvarslo-*

²¹ Det bemærkes, at den erstatningssøgende, under forudsætning af at erstatningsbetingelserne er opfyldt, selvfølgelig også er berettiget til erstatning for en psykisk skade, som opstår i forbindelse med egen fysiske tilskadekomst, jf. det i afsnit 3.1. anførte. Men i sådanne tilfælde vil der netop ikke være tale om en fritstående psykisk skade, hvorfor disse tilfælde ikke analyseres nærmere.

²² I det følgende benævnt Bet. 1412/2002.

²³ Bet. 1412/2002, s. 21 ff. og 57.

²⁴ *Ibid.*, s.35 ff. og 57.

²⁵ *Ibid.*, s. 30 ff. og 57 f.

ven”²⁶ og videre: ”Det vil efter arbejdsgruppens opfattelse være naturligt, at domstolene i den forbindelse inddrager udviklingen i de andre nordiske lande samt udviklingen på arbejdsskadeområdet”²⁷.

Denne anbefaling citeredes endvidere af Justitsministeriet i de almindelige bemærkninger til lovforslaget om indførelse af EAL § 26 a, hvorefter Justitsministeriet blandt andet anførte, at en sådan udvikling ville kunne finde sted i retspraksis uden lovændringer²⁸.

Dette stemmer i øvrigt overens med ældre juridisk litteratur på området, som også var åben over for, at der både kunne og burde gives erstatning i tilfælde, hvor en person fik en psykisk skade ved at overvære eller senere få underretning om, at en nærtstående var afgået ved døden eller blevet alvorligt kvæstet ved en ulykke²⁹.

4.2. Retstilstanden på området efter EAL før 2002:

I det følgende bliver der foretaget en analyse af, hvorledes retstilstanden var på området før år 2002. Det er på grund af den anbefaling om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, som blev fremsat i Bet. 1412/2002, at år 2002 er valgt som ”skillelinje” for analysen.

Denne del af analysen er forholdsvis kortfattet, idet hovedvægten i afhandlingen er lagt på nærmere at klarlægge retstilstanden på området efter EAL, som den er i dag.

4.2.1. Retspraksis:

I sagen i U 1973.451/2 H havde en bilist været direkte impliceret i et færdselsuheld, hvorved en scooterfører blev dræbt. Bilisten slap selv fra uheldet uden at pådrage sig nogen alvorlige fysiske skader. Efterfølgende udviklede han dog en angstneurose som følge af uheldet. Bilisten tilkendtes erstatning for den pådragne angstneurose, og Højesteret lagde ved sin afgørelse vægt på følgende momenter: At bilisten havde været uden egen skyld, at ulykken var alvorlig, at ulykken også havde været farlig for bilisten selv, samt at ulykken havde medført scooterførerens død³⁰.

Det er selvfølgelig ikke ganske sikkert, at det alene var scooterførerens død, der var årsag til bilistens psykiske skade. Den psykiske skade stod dog i direkte forbindelse med scooterførerens død, og desuden må dennes død anses for at have været i hvert fald en del af årsagen til den psykiske skade, jf. lægeerklæringer fremlagt i sagen hvoraf det fremgik, at bilisten også led af skyldfølelse³¹.

På linje med denne dom, og i øvrigt også inden for de kriterier som Højesteret benyttede i sagen, er dommen i U 1997.721 H, hvor en mor tilkendtes godtgørelse for svie og smerte samt erstatning for afholdelse af udgifter til psykologbehandling for den psykiske lidelse, hun var blevet påført som følge af en forsætlig brandstiftelse, hvorved hendes 6-årige søn omkom. Højesteret lagde ved sin afgørelse vægt på, at moderen selv havde været i overhængende fare, samt at hun havde været

²⁶ *Ibid.*, s. 57.

²⁷ *Ibid.*, s. 58.

²⁸ Folketingstidende 2002-03, Tillæg A, s. 85 f. I det følgende forkortet ”FT”.

²⁹ Således kan f.eks. henvises til Vinding Kruse, s. 293 f.

³⁰ U 1973, s. 455.

³¹ *Ibid.*, s. 453.

ude af stand til at redde sin søn³².

Det synes mere klart i denne sag, at den psykiske skade særligt var foranlediget af en andens død. Dette har både støtte i Højesterets præmisser samt i det faktum, at der var flere personer impliceret i hændelsesforløbet, men som sagen foreligger, tyder det ikke på, at der var andre end moderen til den afdøde dreng, der blev påført en psykisk skade.

Dommene har det til fælles, at de erstatningssøgende påførtes en psykisk skade i forbindelse med en anden persons død, og hvor de erstatningssøgende havde været direkte involveret i de skadevoldende hændelsesforløb på en sådan måde, at de også selv havde været i fare for at lide alvorlig fysisk skade.

Omvendt tilkendtes der ikke erstatning i sagerne i U 1927.768 Ø, U 1931.124 V, U 1935.1094 H, U 1988.166 H og U 2001.28 H (landsrettens afgørelse). Alle sagerne handler blandt andet om mødre, som led tab ved de psykiske skader og psykiske smerter, som de blev påført i forbindelse med, at deres mindreårige børn kom fysisk til skade. I ingen af disse sager kom mødrene selv fysisk til skade eller var i fare for det. De psykiske skader og psykiske smerter var derimod alene en følge af, at mødrene erfarede, at deres børn var kommet til skade.

4.2.2. I hvilket omfang blev der inden Bet. 1412/2002's afgivelse tilkendt erstatning for fritstående psykiske skader, som var en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst?:

Der ses i praksis ikke at have været tvivl om, at psykiske skader, som stod i forbindelse med egen fysiske tilskadekomst, var omfattet af erstatningspligten under forudsætning af, at de almindelige erstatningsbetingelser var opfyldt, herunder kravene om årsagsforbindelse og adækvans³³. Tvivlen om erstatningspligtens udstrækning har derimod knyttet sig til de fritstående psykiske skader, herunder de psykiske skader som særligt var foranlediget af en anden persons tilskadekomst eller i øvrigt stod i nær forbindelse hermed.

Som den ovenfor gennemgåede retspraksis bevidner om, blev der inden afgivelsen af Bet. 1412/2002 kun i begrænset omfang tilkendt erstatning for fritstående psykiske skader, der var en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst. Sammenholder man denne retspraksis med den gennemgåede retspraksis i afsnit 3.1., kan det dog konstateres, at den restriktive praksis ikke alene gjorde sig gældende i tilfælde, hvor den psykiske skade var en følge af en andens tilskadekomst. Således gjaldt der helt generelt en restriktiv praksis for tilkendelse af erstatning for fritstående psykiske skader - uanset om disse var følger af en andens tilskadekomst eller ej:

På baggrund af den gennemgåede retspraksis kan det konstateres, at det for så vidt angår fritstående psykiske skader var fast praksis ved domstolene alene at tilkende erstatning i det omfang, den psykiske skade var opstået i forbindelse med, at den erstatningssøgende havde været i fare for at lide fysisk overlast. Var dette kriterium ikke opfyldt, afviste domstolene at tilkende erstatning. I forhold til de psykiske skader, som opstod som følge af en andens fysiske tilskadekomst, betød denne faste praksis blandt andet, at domstolene konsekvent afviste at tilkende erstatning, dersom

³² U 1997, s. 723.

³³ Hertz I, s. 180 f. samt det i afsnit 3.1. anførte.

den psykiske skade alene opstod som følge af, at man havde overværet eller fået underretning om en andens fysiske tilskadecomst, eller på øvrig ”indirekte” vis havde erfaret herom³⁴.

4.3. Retstilstanden på området efter ASL:

Ét af de momenter, som arbejdsgruppen bag Bet. 1412/2002 tillagde betydning ved sin anbefaling om en udvidelse af erstatningsmulighederne på dette område, var netop den forskel, som bestod mellem EAL og ASL på området. Således anførte arbejdsgruppen nemlig blandt andet, at der efter ASL kunne tilkendes erstatning for psykiske skader i videre omfang end efter EAL, herunder for psykiske skader som var en følge af en andens fysiske tilskadecomst³⁵. Formålet med dette afsnit er herefter at illustrere denne forskel.

Det skal dog bemærkes, at denne analyse ikke er begrænset til praksis fra før 2002 men inddrager også praksis fra efter dette tidspunkt. Dette bevirker, at den forskel, som i de følgende afsnit påpeges, formentlig er større, end hvad tilfældet faktisk var på tidspunktet for betænkningens afgivelse. Det bemærkes desuden, at der ikke foretages nogen mere dybdegående analyse af arbejdsskadesikringsområdet generelt, idet dette vil falde uden for målsætningen for denne afhandling.

4.3.1. Psykiske skader opstået i vidnesituationen:

Spørgsmålet om, hvorvidt en arbejdstager kan få erstatning for en fritstående psykisk skade, som er en følge af en anden persons fysiske tilskadecomst, behandles i praksis efter ASL som et spørgsmål om, om en sådan skade kan anerkendes som en arbejdsulykke. Grundet formålet med denne del af analysen, jf. det i afsnittet lige ovenfor anførte, vil analysen begrænse sig til en undersøgelse af erstatningsmulighederne for psykiske skader, som opstår i vidnesituationen, det vil sige ved overværelse af en ulykke³⁶⁺³⁷.

Det følger af resuméet i principafgårelsen U-1-92, at Ankestyrelsens tidligere praksis var således, at et psykisk chok kun anerkendtes som en arbejdsulykke, dersom den chokramte havde været direkte impliceret i dramatiske begivenheder³⁸. Ankestyrelsen fandt dog behov for at lempe denne praksis, og med sagerne nævnt i U-1-92 fastslog Ankestyrelsen, at chok også kunne anerkendes som en arbejdsulykke i en vidnesituation, hvis der var tale om en dramatisk og helt usædvanlig situation, som lå ud over, hvad man kunne forvente, også set i forhold til erhvervet. Baggrunden for denne ændring var, at det ifølge lægelig opfattelse kunne være lige så belastende at være vidne til en begivenhed som at være direkte impliceret i begivenheden.

Denne praksis lå dog forud for arbejdsskadereformen, som skete ved lov nr. 422 af 10. juni 2003 om arbejdsskadesikring. Loven trådte i kraft den 1. januar 2004. Formålet med reformen var at udvide det hidtidige arbejdsskadebegreb. Inden arbejdsskadereformen lagdes der ved afgørelsen af, om en skade kunne anerkendes som en arbejdsskade, vægt på, om skaden var ”forventelig” el-

³⁴ Hertz I, s. 183.

³⁵ Bet. 1412/2002, s. 34 og 57 f.

³⁶ Kielberg, s. 262 ff.

³⁷ Det bemærkes dog, at det selvfølgelig ikke kun er i disse tilfælde, at psykiske skader kan anerkendes som ulykker i ASL's forstand. Således vil en arbejdstager også i andre tilfælde kunne få en psykisk skade anerkendt som en ulykke. Derudover kan det også nævnes, at PTSD er optaget på fortegnelsen over erhvervssygdomme, jf. bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015.

³⁸ Som eksempel kan nævnes en lokomotivførers personpåkørsel. En lokomotivfører har i et sådant tilfælde hverken lidt fysisk overlast eller været i fare for det men har dog været direkte impliceret i et dramatisk begivenhedsforløb. En psykisk skade som følge heraf anerkendes som en arbejdsskade.

ler ”sædvanlig” i den tilskadekomnes arbejde. Var dette tilfældet, afvistes skaden. Arbejdsskadereformen, og herunder indførelsen af et nyt ulykkesbegreb, har imidlertid medført, at det ikke længere er muligt at afvise skader med en begrundelse om, at den påvirkning, som har medført skaden, er forventelig eller sædvanlig i den tilskadekomnes arbejde, når der er en medicinsk sammenhæng mellem påvirkningen og skaden³⁹.

Efter arbejdsskadereformen er en arbejdsskade nu nærmere defineret i ASL § 5. Det følger af denne bestemmelse, at man ved en arbejdsskade blandt andet forstår en ulykke, der er en følge af arbejdet eller de forhold, det foregår under. En ”ulykke” er nærmere defineret i ASL § 6, stk. 1, som en hændelse eller påvirkning, som sker pludseligt eller inden for 5 dage, og som forårsager en personskade. Reformen har medført, at alle skader, hvor der er sammenhæng mellem påvirkninger på arbejdet og skaden, kan anerkendes⁴⁰. Når det skal vurderes, om der er den fornødne årsagsforbindelse, foretages blandt andet en vurdering af, om der er en biologisk naturlig og logisk forklaring på, at skaden er opstået som følge af hændelsen eller påvirkningen - altså om påvirkningen er egnet til at forårsage skaden⁴¹.

Den efterfølgende praksis efter ASL ses at være helt i overensstemmelse med arbejdsskadereformen, hvorefter et ”forventeligheds-/sædvanligheds-kriterium” ikke længere kan bruges til at afvise en skade. Efter reformen synes der således at være større mulighed for at få en psykisk skade i vidnesituationen anerkendt som en arbejdsulykke, end hvad der var tilfældet inden reformen.

I principafgørelsen U-10-07 har Ankestyrelsen nærmere præciseret under hvilke betingelser, chok i vidnesituationen kan anerkendes som en arbejdsulykke: Først og fremmest skal den hændelse, som den pågældende er vidne til, opfylde de betingelser, som i øvrigt gælder for, at en psykisk skade kan anerkendes som en arbejdsulykke⁴². Derudover skal vidnet have en reel oplevelse af, at et fejltrin fra dennes side kan få fatale følger, ikke blot for vidnet selv, men også for de personer, som enten er direkte impliceret i hændelsen eller i øvrigt er vidner til hændelsen. Herved forstås, at vidnets handlinger skal have betydning for, hvordan situationen udvikler sig, og vidnet skal befinde sig fysisk tæt på hændelsen, således at vidnet reelt føler sig som en del af situationen. Når disse betingelser er opfyldt, anses hændelsen for at være ekstraordinært psykisk belastende for vidnet i noget nær samme grad, som hvis vidnet havde været direkte involveret i hændelsen, og chokket kan anerkendes som en arbejdsskade⁴³.

Praksis på området ses dog muligvis at gå endnu videre, end hvad der følger af U-10-07 og de herved opstillede kriterier. Det fremgår nemlig af ”Vejledning om anerkendelse af ulykker - skader sket 1. januar 2004 eller senere”, at et psykisk chok også er anerkendt som en ulykke i et tilfælde, hvor en togfører så en person blive kørt over af et modkørende tog. I et sådant tilfælde har der ikke været tale om, at den ansattes handlinger kunne få betydning for, hvordan situationen udviklede sig, hvilket ellers var et af de kriterier, som blev nævnt i U-10-07. Den psykiske skade anerkendtes i dette tilfælde som en ulykke, idet der var årsagssammenhæng mellem den voldsomme begivenhed og det psykiske chok⁴⁴. Der ses dog ikke at foreligge nogen principafgørelse om det-

³⁹ FT 2002-03, Tillæg A, s. 6602 f.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Vejledning om anerkendelse af ulykker - skader sket 1. januar 2004 eller senere, s. 4.

⁴² Disse betingelser er nævnt i U-6-05 samt i Vejledning om anerkendelse af ulykker - skader sket 1. januar 2004 eller senere, s. 37.

⁴³ Resuméet i U-10-07.

⁴⁴ Vejledningens eksempel 33 på s. 38.

te, og betydningen og rækkevidden af eksemplet er derfor usikker.

På baggrund af det ovenfor beskrevne kan det således konstateres, at det, foruden den overordnede betingelse i ASL § 5, er afgørende for, om en psykisk skade i vidnesituationen kan anerkendes som en arbejdsskade, at der er årsagssammenhæng mellem hændelsen eller påvirkningen og den psykiske skade⁴⁵. Der skal være tale om en *voldsom* psykisk påvirkning eller en enkeltstående *voldsom* psykisk hændelse, for at denne kan anses for at være egnet til at forårsage den psykiske skade. I vidnesituationen stilles der således formentlig krav om, at der skal have været fare for menneskeliv⁴⁶. Desuden følger det af kriterierne i U-10-07, at vidnet skal have befundet sig fysisk tæt på hændelsen, og at dennes handlinger skal have haft betydning for, hvordan situationen udviklede sig.

Ved en gennemgang af praksis efter ASL ses der imidlertid ikke at være nogen eksempler på, at man har anerkendt psykisk chok som en arbejdsskade i tilfælde, hvor chokket opstod som følge af en efterfølgende underretning om en voldsom begivenhed. Sådanne tilfælde er hidtil blevet afvist. Til illustration heraf kan nævnes to sager, som er nærmere beskrevet i Betænkning 1402/2001 om arbejdsskadesikring: Den første sag angår en situation, hvor fire pædagoger på forskellige måder havde været involveret i en ulykke, hvor et barn blev kvalt på en legeplads. Tre af pædagogerne fik deres psykiske skader anerkendt som ulykkestilfælde, hvilket den sidste pædagog ikke gjorde. Den sidste pædagog var på ulykkestidspunktet gået hjem og blev først orienteret om ulykken den efterfølgende dag. Dette afviste Ankestyrelsen at anerkende som en arbejdsulykke⁴⁷. Den anden sag vedrører et bankrøveri, hvor en bankansat ikke havde været til stede under hændelsesforløbet men blot var blevet underrettet herom ved en senere telefonsamtale. På denne baggrund afviste Ankestyrelsen at anerkende hændelsen som en ulykke⁴⁸. Disse sager vedrører ganske vist tiden før arbejdsskadereformen, men sagerne ville formentlig ikke have fået et anderledes udfald efter re-formen: Ganske vist var der tale om voldsomme og psykisk belastende begivenheder, og der var fare for menneskeliv, men da de pågældende ikke havde befundet sig fysisk tæt på begivenhederne, jf. kriteriet nævnt i U-10-07, har der ikke foreligget den fornødne årsagsforbindelse. Herved skal forstås, at i arbejdssituationen er den blotte underretning om en voldsom begivenhed ikke egnet til at medføre en psykisk skade.

4.3.2. Sammenligning: Erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadecomst efter ASL og efter EAL før 2002:

På baggrund af afsnittet ovenfor kan det herved konkluderes, at der er blevet tilkendt erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadecomst i videre omfang efter ASL end efter EAL. Forskellen blev endda større efter arbejdsskadereformen⁴⁹.

Forskellen består i, at psykiske skader er blevet anerkendt som arbejdsskader efter ASL i tilfælde, hvor den ansatte alene har overværet en voldsom begivenhed, hvorved en anden person led alvorlig fysisk personskade eller var i fare for det⁵⁰. Dette står i klar modsætning til praksis efter EAL, hvor psykiske skader opstået på denne måde før 2002 konsekvent blev afvist som erstatningsberettigede, jf. afsnit 4.2.1.

⁴⁵ Jf. ASL § 6, stk. 1, samt Vejledning om anerkendelse af ulykker - skader sket 1. januar 2004 eller senere, s. 3 ff.

⁴⁶ Vejledning om anerkendelse af ulykker - skader sket 1. januar 2004 eller senere, s. 37 samt U-6-05.

⁴⁷ Betænkning 1402/2001 om arbejdsskadesikring, s. 73 f.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 75.

⁴⁹ Der er ikke taget højde for arbejdsskadereformen i Bet. 1412/2002. Dette bemærkes da også i betænkningen på s. 31.

⁵⁰ F.eks. var der alene fare for alvorlig fysisk personskade U-10-07.

For at give nogle konkrete eksempler fra praksis, hvor chok i en vidnesituation er blevet anerkendt som en arbejdsskade, kan nævnes følgende tilfælde: En lokomotivassistent overværede, at en kollega blev klemt mellem to togvogne⁵¹, en bankassistent overværede et bankrøveri fra et tilstødende lokale⁵², en togfører overværede en person blive kørt over af et modkørende tog⁵³, og en soci- alpædagog overværede en elev true en kollega med en brødkniv⁵⁴.

Forestiller man sig, at der i de her nævnte situationer også havde været ikke-sikrede personer, som overværede hændelsesforløbene, ville disse, på baggrund af praksis efter EAL før 2002, forment- lig ikke være blevet tilkendt erstatning, dersom de var blevet påført en psykisk skade alene ved at overvære begivenhederne. For at kunne tilkendes erstatning efter EAL i disse tilfælde, skulle de pågældende selv have været i fare for at lide fysisk overlast ved hændelsesforløbene.

Denne forskel forekommer paradoksal, hvis man i de nævnte tilfælde forestiller sig, at den ikke- sikrede person, som overværede hændelsesforløbet, var nærtstående til den person, som var direk- te impliceret heri, mens den sikrede arbejdstager, som også overværede hændelsesforløbet, der- imod kunne tænkes blot at være en perifert bekendt kollega. Det er da også særligt denne situation, arbejdsgruppen havde for øje i Bet. 1412/2002, da de anbefalede en udvidelse af erstatningsmu- lighederne efter EAL på området⁵⁵.

Om der er sket en tilnærmelse til retstilstanden efter ASL undersøges nærmere nedenfor i afsnit 4.5.5.1.

4.4. Retstilstanden på området efter norsk og svensk ret:

Det var også særligt på grund af retsudviklingen i Norge og Sverige på dette område, at arbejds- gruppen i Bet. 1412/2002 anbefalede en udvidelse af erstatningsmulighederne⁵⁶. Derfor er det og- så relevant at undersøge, i hvilket omfang erstatningsmulighederne på dette område var videre ef- ter norsk og svensk ret end efter EAL før 2002.

Det bemærkes også her, at det vil falde uden for afhandlingens målsætning at foretage en mere dybdegående analyse af norsk og svensk erstatningsret generelt.

Heller ikke denne analyse er begrænset til tiden før 2002.

4.4.1. Norsk ret:

Efter norsk ret kan erstatningsberettigende personskader - ligesom efter dansk ret - både have ka- rakter af fysiske skader og af psykiske skader⁵⁷.

Ligesom i dansk ret findes der heller ikke i norsk ret nogen lovregulering af, i hvilket omfang man kan tilkendes erstatning for en psykisk skade, som er en følge af en andens fysiske tilskadekomst.

⁵¹ U-1-92, sag nr. 1.

⁵² U 2006.15 V.

⁵³ Vejledning om anerkendelse af ulykker - skader sket 1. januar 2004 eller senere, s. 38.

⁵⁴ U-10-07.

⁵⁵ Bet. 1412/2002, s. 57 f.

⁵⁶ Bet. 1412/2002, s. 35 ff. og 57 f.

⁵⁷ Lødrup, s. 48 og 384.

Dette spørgsmål er således også i norsk ret overladt til domstolene at afgøre.

Norsk retspraksis ses tidligere at have været ganske afvisende over for at tilkende erstatning for sådanne skader.

Som eksempel på denne restriktive praksis kan nævnes dommen i Rt. 1966, s. 163, hvor Høyesterett afviste at tilkende erstatning til en mor, som fik meddelelse om, at hendes søn var død ved en trafikulykke og derved påførtes et psykisk chok. I afgørelsen udtaltes blandt andet, at ”...*det har vært Høyesteretts mening å trekke meget snevre grenser for erstatningskrav som følge av sjokkskade*”⁵⁸, og det konkluderes, at der ikke var noget i den pågældende sag, der skilte sig særligt ud fra andre sager af den pågældende type, hvorfor der ikke fandtes at være noget, der særligt berettigede moderen til erstatning for chokskaden i denne sag.

På trods af den restriktive praksis, som synes at følge af denne dom, findes der dog også flere eksempler fra norsk retspraksis, hvor der er tilkendt erstatning:

I dommen i Rt. 1960, s. 357 tilkendtes en mor erstatning for det psykiske chok, hun påførtes ved, at en beruset mand kørte hendes bil ud over en kaj, hvorved hendes søn, som befandt sig i bilen, druknede. Moderen kom til stede lige efter, at bilen var kørt i søen. Der blev særligt lagt vægt på to forhold, som var afgørende for dommens resultat: For det første lagde Høyesterett vægt på, at skadevolderen havde handlet groft uagtsomt, og for det andet lagde Høyesterett vægt på, at det voldsomme hændelsesforløb var særlig egnet til at chokkere⁵⁹. Sammenholdt med dommen i Rt. 1966, s. 163 tyder det på, at der efter tidligere norsk erstatningsretspraksis har været en hovedregel om, at sådanne chokskader som her beskrevet generelt ikke var omfattet af skadevolderens erstatningsansvar, og hvis der skulle gøres undtagelse fra denne hovedregel, skulle der gøres sig nogle særlige omstændigheder gældende, hvilket netop var tilfældet i dommen i Rt. 1960, s. 357, hvor der var udvist grov uagtsomhed, og der forelå et voldsomt begivenhedsforløb, som var særlig egnet til at chokkere.

En helt så stram linje fulgte de norske domstole dog ikke i afgørelsen i Rt. 1985, s. 1011, som kan tages til indtægt for en ændring af den tidligere gældende praksis på området. I denne sag blev en mand ramt af signallygterne på et tog og blev alvorligt skadet herved. Ægtefællen overværede ulykken og påførtes som følge heraf et psykisk chok. Med hensyn til skadesansvaret udtalte Høyesterett blandt andet, at skaden ikke skyldtes nogen fejl eller forsømmelse, men fordi der forelå en særlig fare ved jernbanedriften, som Norges Statsbaner ikke havde truffet rimelige sikkerhedsforanstaltninger imod, fandtes Norges Statsbaner alligevel at være erstatningsansvarlige. For så vidt angår den chokskade, som ægtefællen havde pådraget sig, fandt Høyesterett, at erstatningsansvaret også omfattede denne skade. Det bemærkedes, at et synspunkt om, at sådanne chokskader normalt var af så indirekte og afledet natur i forhold til den skadegørende handling, at det ikke ville være rimeligt at strække skadevolderens ansvar til også at dække sådanne skader, ikke gjorde sig gældende i den foreliggende sag. Høyesterett fandt det højst påregneligt, at ægtefællen under de foreliggende omstændigheder kunne blive chokskadet, og desuden gjorde behovet for en rimelig afgrænsning af skadevolderens ansvar sig ikke gældende med en sådan tyngde, at der ikke kunne anses at foreligge erstatningspligt⁶⁰.

⁵⁸ Rt. 1966, s. 167.

⁵⁹ Rt. 1960, s. 358 f.

⁶⁰ Rt. 1985, s. 1016.

De ovenfor nævnte domme synes at være de ledende på området⁶¹, men også efter 1985 har de norske domstole haft anledning til at tage stilling til spørgsmålet om erstatning for chokskader som følge af overværelse af eller efterfølgende underretning om en andens fysiske tilskadekomst. Som eksempler herpå kan nævnes dommene i RG 1990, s. 187 og RG 2005, s. 583. Disse domme er interessante, idet de norske domstole herved skulle tage stilling til nogle nye elementer af spørgsmålet, som de ikke havde taget stilling til ved de ældre afgørelser - nemlig hvorvidt en ikke-nærtstående var berettiget til erstatning for en psykisk skade som følge af at have overværet en ulykke, samt om forældre var berettigede til erstatning for de psykiske skader, som de var blevet påført blot ved at modtage meddelelse om, at deres søn var død:

I RG 1990, s. 187 var en person, som arbejdede på en platform i Nordsøen, vidne til, at naboplattformen kæntrade, og 123 mennesker omkom. Som følge heraf påførtes han en psykisk skade, men lagmannsretten fandt ikke, at skaden var en påregnelig følge. I den forbindelse udtalte lagmannsretten blandt andet, at de tidligere sager om erstatning for chokskader vedrørte personer, der havde pådraget sig en chokskade som følge af at have været vidne til, at en nærtstående blev dræbt eller alvorligt skadet, samtidig med at begivenheden fremtrådte som en pludselig og overraskende chokoplevelse. Ingen af disse kriterier fandtes at være opfyldt i denne sag⁶².

I RG 2005, s. 583 omkom en 19-årig dreng under en øvelse i det norske forsvar. Under øvelsen befandt drengen sig i et bæltekøretøj, som utilsigtet kom ud på is, og bæltekøretøjet brød igennem isen, og drengen druknede. Forældrene var, da ulykken skete, på familiebesøg, og de blev ringet op og bedt om at tage hjem. På vej hjem hørte de om ulykken i radioen, og da de kom hjem, fik de meddelelse om, at deres søn var savnet. Nogle timer efter fik de den endelige meddelelse om, at man havde fundet sønnen død. Som følge af dette begivenhedsforløb påførtes forældrene psykiske skader. Lagmannsretten fandt, at den norske stat var erstatningsansvarlig for drengens død. Spørgsmålet var herefter, om dette ansvar kunne udstrækkes til også at omfatte forældrenes psykiske skader. Efter en vurdering af samtlige omstændigheder i sagen fandt lagmannsretten, at selv om forældrene ikke havde overværet ulykken eller var kommet til stede straks derefter, var deres psykiske skader alligevel påregnelige følger af hændelsesforløbet, og staten var således også erstatningsansvarlig herfor. I den forbindelse kan det også bemærkes, at lagmannsretten ganske vist fandt, at der var udvist uagtsomhed, men at denne ikke kunne betegnes som grov.

Lødrup har, særligt med afsæt i 1985-afgørelsen, anført, at chokskader som følge af overværelse af eller underretning om en andens tilskadekomst må vurderes som ligeværdige med fysiske skader og andre psykiske skader samt, at enhver chokskade må vurderes konkret, og den endelige afgørelse af, om der kan tilkendes erstatning herfor, må bero på de afgrænsningskriterier, som normalt gælder for erstatningspligtens omfang⁶³. Som det ses i afgørelserne, er det særligt kravet om adækvans, der har været genstand for vurdering og diskussion⁶⁴.

På baggrund af de gennemgåede domme synes praksis dog at tyde på, at der er visse bestemte forudsætninger, der skal være opfyldt, for at der kan tilkendes erstatning: På baggrund af samtlige

⁶¹ Dette baseres på, at det særligt er disse domme, Lødrup fremhæver i sin fremstilling af chokskader, s. 386 f.

⁶² RG 1990, s. 193 f.

⁶³ Lødrup, s. 386.

⁶⁴ Som eksempler til illustration heraf kan bl.a. nævnes udtalelserne i Rt. 1985, s. 1011: "*Slik Gudrun Paulsen ble vitne til ulykken som rammet hennes mann, var det høyst påregnelig at hun kunne bli sjokkskadet*", og RG 2005, s. 583: "*I det foreliggende tilfelle kan lagmannsretten vanskelig se at psykiske følgeskader hos foreldrene kan anses som så avledet og fjernt fra den skadevoldende handling at det faller utenfor rammen for det påregnelige*".

domme må det formentlig antages, at det kun er nære pårørende, der kan gøre sig forhåbning om erstatning, ligesom at sagerne bevidner om, at den fysiske skade skal være sket under ekstraordinært voldsomme begivenheder. Derimod ses det, særligt med udgangspunkt i dommen i Rt. 1985, s. 1011, at der ikke nødvendigvis stilles krav om et særligt kvalificeret eller klandreværdigt forhold hos skadevolder, hvilket dommene i Rt. 1960, s. 357 og Rt. 1966, s. 163 ellers tydede på. Dog er det således, at grov skyld eller forsæt udvist fra skadevolderens side vil kunne udvide området for erstatningsansvaret, således at følger, som ellers ville blive anset for inadækvate, alligevel er omfattet af erstatningsansvaret⁶⁵.

4.4.2. Svensk ret:

Efter svensk ret kan erstatningsberettigende personskader, ligesom efter dansk og norsk ret, både have karakter af fysiske skader og af psykiske skader.

I relation til området for psykiske skader som rammer en anden end den, der påføres en fysisk skade, fremgår det af Regeringens proposition 2000/01:68 om ersättning för ideell skada, at man i svensk praksis fra før 1990'erne havde tilkendt erstatning for sådanne psykiske skader til personer, som havde overværet en nærtstående blive dræbt eller alvorligt skadet ved en voldsforbrydelse eller straks derefter kom til stedet og så sin nære pårørende død eller kvæstet, samt i tilfælde hvor man havde overværet ens nære pårørende blive dræbt ved en trafikulykke⁶⁶.

I 1990'erne fik Högsta domstolen ved fire sager anledning til at tage stilling til, om der kunne tilkendes erstatning til pårørende i videre omfang end efter den hidtil gældende praksis på området. I sagerne i NJA 1993, s. 41 I og II var mindreårige børn blevet forsætligt dræbt på brutal vis. Ingen af de pårørende havde overværet drabene, men de var blevet påført psykiske skader ved den efterfølgende underretning herom. På trods af at de pårørende ikke havde overværet drabene eller var kommet til stede straks derefter, tilkendtes de erstatning, og herved ændrede Högsta domstolen på den hidtil gældende praksis. I NJA 1996, s. 377 skete så endnu en udvidelse på området. Högsta domstolen tilkendte erstatning for psykiske skader, som blev påført forældrene og søsteren til en mindreårig dreng, som døde ved, at han blev påkørt af en bilist, der var alkoholpåvirket. Søsteren overværede ulykken, mens forældrene kom til stede kort tid derefter. Högsta domstolen fandt i dette tilfælde, at der forelå grov uagtsomhed, som grænsede til det forsætlige, og derfor kunne der tilkendes erstatning for de psykiske skader, som søsteren og forældrene var blevet påført. Erstatning til de pårørende afvistes dog i sagen i NJA 1999, s. 632, hvor drabet alene var sket ved simpel uagtsomhed. Högsta domstolen fandt, at en så vidtgående udvidelse af erstatningsmulighederne på området måtte ske ved lovgivning⁶⁷.

Denne lovgivning fik man så i 2002, hvor der indførtes en bestemmelse i den svenske Skadeståndslag⁶⁸, der gav udtrykkelig hjemmel til tilkendelse af erstatning for personskade som følge af en nærtståendes død. I lovens 5 kap. 2 § er det nærmere bestemt: "*Har personskada lett till döden, skall ersättning betalas för ... personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära*"⁶⁹.

Som det følger udtrykkeligt af bestemmelsens ordlyd, er denne begrænset til kun at omfatte døds-

⁶⁵ Lødrup, s. 378 f.

⁶⁶ Regeringens proposition 2000/01:68, s. 31.

⁶⁷ *Ibid.*, s. 30 ff.

⁶⁸ Jf. Lag 1972:207 med senere ændringer.

⁶⁹ Bestemmelsens stk. 1, nr. 3.

fald. Det angives dog i bemærkningerne til lovforslaget, at en psykisk skade også kan være en adækvat følge af en nærtståendes alvorlige tilskadekomst. Det fandtes imidlertid ikke muligt at trække en fast grænse mellem tilfælde af alvorlig tilskadekomst og tilfælde af mindre alvorlig tilskadekomst, og derfor er reglen begrænset til dødsfald. I den forbindelse er det dog anført i bemærkningerne, at dette ikke udelukker, at der i særlige tilfælde kan tilkendes erstatning for en psykisk skade, hvor en nærtstående "kun" er blevet alvorligt kvæstet. Dette gælder især i tilfælde, hvor man har overværet en nærtstående komme alvorligt til skade, og ellers nævnes som eksempel det tilfælde, at den nærtstående har overlevet efter at have svævet mellem liv og død⁷⁰. Som et eksempel på, at der efter bestemmelsens indførelse er tilkendt erstatning i et tilfælde, hvor den nærtstående ikke afgik ved døden men "alene" blev alvorligt kvæstet, kan nævnes afgørelsen i NJA 2006, s. 181. I denne sag tilkendtes en mor erstatning for en psykisk skade, som var en følge af, at hendes søn havde været udsat for forsætlig vold. Sønnen afgik ikke ved døden som følge af volden men blev dog påført alvorlige og livstruende skader.

Det fremgår desuden af bemærkningerne til lovforslaget, at der ikke fandtes at være grundlag for at opretholde den hidtil gældende praksis om, at der kun tilkendtes erstatning til pårørende for psykiske skader, når dødsfaldet var forvoldt ved en forsætlig eller groft uagtsom handling. Herom er det anført, at en psykisk skade må anses for at være en lige så påregnelig følge af et dødsfald, når skadevolderen er ifaldet erstatningsansvar ved simpel uagtsomhed eller på objektivet grundlag, som når dødsfaldet er forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt. Desuden ville det give anledning til vanskeligheder, hvis man ved bestemmelsens anvendelse skulle foretage en vurdering af, om en skadevolder havde handlet forsætligt eller groft uagtsomt på et område, hvor der ellers gælder objektivet ansvar. Endelig fandtes det også at være bedst overensstemmende med den almindelige retsfølelse ikke at skulle tage højde for på hvilket grundlag, skadevolderen var erstatningsansvarlig. På denne baggrund er bestemmelsens anvendelse gjort uafhængig af grundlaget for skadevolderens ansvar⁷¹.

Det er en betingelse for, at man kan tilkendes erstatning efter bestemmelsen, at den erstatningssøgende er blevet påført en egentlig personskade. Det svenske personskadebegreb indebærer, at den psykiske lidelse skal være medicinsk påviselig for at kunne siges at udgøre en egentlig personskade. Forarbejderne indeholder dog en væsentlig bevislættelse på dette punkt: Når der i en konkret sag alene bliver tale om erstatning af mindre tabsposter, bør man normalt uden lægeerklæring eller anden lignende udredning kunne gå ud fra, at den psykiske lidelse udgør en personskade. Betragtningerne bag denne bevislættelse er, at et dødsfald, der er en følge af en ansvarspådragende handling, indtræder pludseligt og uventet, og det ligger i sagens natur, at de pårørende til den afdøde herved påføres en psykisk lidelse, der ligger udover den almindelige sorg og savn, som normalt følger af et dødsfald⁷².

Erstatningsretten tilkommer den, som stod den afdøde særlig nær. Det følger af forarbejderne, at reglen først og fremmest omfatter ægtefælle, registreret partner, børn og forældre. Det vil sige personer, som den afdøde havde fælles husholdning med. Det er dog videre anført, at også andre per-

⁷⁰ Regeringens proposition 2000/01:68, s. 33.

⁷¹ *Ibid.*, s. 34.

⁷² Betragtningerne stammer fra Högsta domstolens udtalelser i sagen i NJA 2000, s. 521 og er gengivet i Regeringens proposition 2000/01:68, s. 36 f.

soner vil kunne anses for at være nærtstående til den afdøde, som eksempel kan nævnes søskende⁷³.

4.4.3. Sammenligning: Erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadecomst efter norsk og svensk ret og efter EAL før 2002:

På baggrund af analysen i afsnittene 4.4.1. og 4.4.2. kan det her konkluderes, at der både efter norsk og svensk ret er tilkendt erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadecomst i videre omfang end efter EAL.

Både i norsk og svensk ret har det nemlig i mange år været anerkendt, at man som pårørende kan være berettiget til erstatning for en psykisk skade, som man er blevet påført alene ved at have overværet eller fået underretning om, at ens nærtstående er blevet dræbt eller alvorligt kvæstet ved et ansvarspådragende forhold. Allerede herved adskiller norsk og svensk ret sig således markant fra den praksis, som var gældende efter EAL før 2002. En afgørende forudsætning for at kunne tilkendes erstatning efter EAL for en psykisk skade, som var en følge af en andens tilskadecomst, eller som stod i forbindelse hermed, var netop, at den erstatningssøgende havde været impliceret i det skadevoldende hændelsesforløb på en sådan måde, at den pågældende selv havde været i fare for at lide fysisk overlast. Var dette kriterium ikke opfyldt, afviste domstolene at tilkende erstatning. Denne afgørende forskel har - i hvert fald før 2002 - gjort det væsentligt mere vanskeligt at få tilkendt erstatning efter EAL end efter norsk og svensk ret på dette område.

Om der i praksis efter EAL efter 2002 er sket en tilnærmelse til den norske og svenske retstilstand på dette område, analyseres nærmere nedenfor i afsnit 4.5.5.2.

4.5. Retstilstanden på området efter EAL efter 2002:

Som et sidste led i denne del af analysen er det selvfølgelig også nødvendigt at undersøge, om man i praksis efter EAL har fulgt den anbefaling om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, som blev fremsat i Bet. 1412/2002. Således vil det i de følgende afsnit blive undersøgt, om der er tilkendt erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadecomst uden for tilfælde, hvor den erstatningssøgende også selv har været i fare for at lide fysisk overlast.

Dermed retter denne del af analysen sig mod en specifik undersøgelse af, om der i praksis efter EAL og dansk rets almindelige erstatningsregler er tilkendt erstatning til personer, som er blevet påført psykiske skader som følge af alene at have overværet eller fået underretning om en anden persons fysiske tilskadecomst, eller på anden ”indirekte” måde erfaret herom.

4.5.1. Justitsministeriets redegørelse om godtgørelse efter Erstatningsansvarslovens § 26 a samt om erstatning for psykisk skade som følge af dødsfald:

Som et led i lovovervågningen af anvendelsen af EAL § 26 a i retspraksis fremkom Justitsministeriet i juni 2010 med ”Redegørelse om godtgørelse efter Erstatningsansvarslovens § 26 a samt om erstatning for psykisk skade som følge af dødsfald”⁷⁴. Heri redegjorde Justitsministeriet blandt andet for udviklingen i retspraksis vedrørende efterladedes muligheder for at få erstatning for psykiske skader som følge af dødsfald. Redegørelsen vedrører tiden efter indførelsen af EAL § 26 a, og dermed også tiden efter afgivelsen af Bet. 1412/2002, og frem til redegørelsens afgivelse i juni

⁷³ Regeringens proposition 2000/01:68, s. 72.

⁷⁴ Retsudvalget 2009-10, REU alm. del Bilag 575. I det følgende benævnt ”JM’s redegørelse”.

2010.

Af redegørelsen fremgår det blandt andet, at hverken Rigsadvokaten eller Patientforsikringen⁷⁵ havde eksempler på, at der var tilkendt erstatning til efterladte for psykiske skader som følge af dødsfald. Heller ikke Justitsministeriet selv var bekendt med domstolsafgørelser, hvor der var tilkendt sådan erstatning⁷⁶.

Som konklusion på denne del af redegørelsen gentog Justitsministeriet nogenlunde den opfordring, som også blev fremsat i Bet. 1412/2002 om en udvikling af retstilstanden på området, således at efterladte i videre omfang end efter den gældende praksis ville kunne tilkendes erstatning for psykiske skader som følge af nærtståendes død. Justitsministeriet anførte dog også, at det fortsat burde være overladt til retspraksis at afgøre, i hvilket omfang der i konkrete tilfælde burde tilkendes en sådan erstatning⁷⁷.

På baggrund af Justitsministeriets redegørelse kan man herefter konstatere, at der i praksis i 2010 endnu ikke syntes at være sket en imødekommelse af arbejdsgruppens anbefaling om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området. Både Patientforsikringen og Justitsministeriet nævnte dog afgørelsen i U 2007.1562 H, hvori Højesteret syntes at have åbnet op for, at der muligvis ville kunne blive tale om tilkendelse af erstatning i videre omfang end hidtil⁷⁸. Dommen behandles mere dybdegående i afsnittene 4.5.2-4.5.5.

4.5.2. Retspraksis:

Hverken i FED 2004.1395 Ø⁷⁹ eller i U 2007.290/2 Ø tilkendtes der erstatning for de psykiske smerter, de erstatningssøgende var blevet påført som følge af nærtståendes fysiske tilskadekomst. I begge sager var der tale om mødre, der som følge af deres mindreårige børns (erstatningsberettigede) tilskadekomst - henholdsvis ved en trafikulykke, som medførte barnets død, og under barnets fødsel, hvorved det blev alvorligt skadet - havde afholdt udgifter blandt andet til egen psykologbehandling⁸⁰, hvilke udgifter mødrene krævede erstattet. Afvisningen af moderens erstatningskrav i FED 2004.1395 Ø begrundedes med, at det alene var den umiddelbart skadelidte, det vil sige barnet, der kunne kræve erstatning efter Patientforsikringsloven⁸¹⁺⁸². Meget tilsvarende blev afvisningen af moderens erstatningskrav i U 2007.290/2 Ø begrundet med, at moderen ikke var direkte skadelidt og havde ikke været til stede ved ulykken, og der var ikke i øvrigt grundlag for at pålægge den erstatningsansvarlige at erstatte udgifterne til moderens psykologbehandling⁸³.

⁷⁵ Som nu har skiftet navn til Patienterstatningen.

⁷⁶ JM's redegørelse, s. 15 f. og 20.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 21.

⁷⁸ *Ibid.*, s. 16 og 20.

⁷⁹ Sagen vedrører ganske vist et spørgsmål om erstatning efter Lov om patientforsikring (PFL), jf. lovbekendtgørelse nr. 849 af 14. oktober 1992 med senere ændringer (som nu er blevet erstattet af Lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet (KEL), jf. lovbekendtgørelse nr. 1257 af 18. december 2012 med senere ændringer). Det skal dog bemærkes, at der på dette område er overensstemmelse mellem EAL og PFL/KEL, hvorfor dommen også har betydning for fastlæggelsen af retstilstanden efter EAL. Desuden kan der henvises til, at det skadesbegreb, som benyttedes i den dagældende PFL § 1, stk. 1, og som benyttes i den nugældende KEL § 19, stk. 1, skal forstås på samme måde som personskadebegrebet i EAL § 1, stk. 1, og dansk rets almindelige erstatningsregler.

⁸⁰ Derudover afholdt moderen i FED 2004.1395 Ø også udgifter til egen fysioterapibehandling, men disse udgifter skyldtes ikke hendes psykiske smerter.

⁸¹ Denne lov er nu erstattet af Lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet, jf. lovbekendtgørelse nr. 1113 af 7. november 2011 med senere ændringer.

⁸² FED 2004, s. 1399.

⁸³ U 2007, s. 295.

Disse domme, som begge vedrører tiden efter Bet. 1412/2002's afgivelse, ses således ikke at udvide mulighederne for erstatning for psykiske skader som følge af nærtstående død eller kvæstelse. De ses derimod at være i fuld overensstemmelse med den hidtil gældende praksis på området og i øvrigt også stemme overens med det af Justitsministeriet anførte i dennes redegørelse fra 2010.

Med dommen i U 2007.1562 H⁸⁴ ses Højesteret imidlertid at tage det første skridt i retning mod en udvidelse af erstatningsmulighederne på området: En 12-årig pige blev ramt i hovedet af en bom på et sejlskib. Efter få dages indlæggelse blev hun udskrevet fra sygehuset men havde i den efterfølgende periode helbredsproblemer. Efter cirka halvanden måned blev hun indlagt på sygehuset med diagnosen meningitis og efter nogle få dage, afgik hun ved døden. Patientforsikringen⁸⁵ fandt, at der forelå en erstatningsberettigende patientskade. Et spørgsmål i sagen var herefter blandt andet, om moderen var berettiget til erstatning for den tabte arbejdsfortjeneste, hun havde lidt på grund af manglende arbejdsevne som følge af sorg og savn i en periode efter datterens død. I Højesteret udtaltes i den forbindelse, at en imødekommelse af kravet om erstatning for tabt arbejdsfortjeneste for tiden efter datterens død afhang af, om moderen kunne siges at have lidt personskade i form af en psykisk lidelse, samt om der var grundlag for at pålægge Patientforsikringen at betale erstatning herfor. I overensstemmelse med det i afsnit 3.1. og 4.2.2.1. anførte, bemærkede Højesteret, at der efter hidtidig erstatningspraksis alene var blevet tilkendt erstatning for psykiske skader i tilfælde, hvor den erstatningssøgende selv var blevet påført en fysisk skade eller havde været i fare for det. Hertil tilføjede Højesteret dog, at "[d]et kan ikke udelukkes, at der også i visse andre tilfælde kan blive tale om at tilkende erstatning for psykisk skade, eksempelvis i tilfælde, hvor en person overværer, at en nærtstående bliver dræbt ved en ulykke"⁸⁶. Højesteret fandt imidlertid ikke, at moderen i den pågældende sag, var blevet påført en egentlig psykisk lidelse, som rakte ud over sorg og savn og stadfæstede derfor landsrettens afgørelse om, at moderen ikke var berettiget til erstatning for tabt arbejdsfortjeneste for tiden efter datterens død⁸⁷.

Herved ses Højesteret således forsigtigt at åbne op for den mulighed, at der også vil kunne blive tale om at tilkende erstatning for en psykisk skade, som ikke står i forbindelse med egen fysiske tilskadecomst eller "faresituation", men som for eksempel er en følge af, at man har overværet en nærtstående blive dræbt ved en ulykke. Med dommen skete der ganske vist ikke i det konkrete tilfælde en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, men der åbnedes dog op for, at dette kunne ske.

Denne mulighed fulgtes der så op på med dommen i U 2014.2376 H⁸⁸⁺⁸⁹, hvor der tilkendtes er-

⁸⁴ Se fodnote nr. 79.

⁸⁵ Nu Patienterstatningen.

⁸⁶ U 2007, s. 1569.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Sagen vedrører ganske vist et spørgsmål om erstatning efter Lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser (OEL), jf. lovbekendtgørelse nr. 1209 af 18. november 2014. Der er dog overensstemmelse mellem EAL og OEL på dette område, hvorfor dommen også har betydning for fastlæggelsen af retstilstanden efter EAL. I den forbindelse kan henvises til OEL §§ 1, stk. 1 og 6 a.

⁸⁹ Det bemærkes, at der allerede med dommen i U 2012.524 H var blevet tilkendt erstatning for en psykisk skade, som ikke stod i forbindelse med, at den erstatningssøgende selv havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det. Allerede med denne dom ses der således at være sket en udvidelse af erstatningsmulighederne. I denne sag var der imidlertid ikke tale om, at den psykiske skade var en følge af en andens fysiske tilskadecomst, og derfor er dommen ikke behandlet nærmere her. Derimod henvises der særligt til afsnittene 3.2. og 4.6.2., hvor dommen behandles.

statning til en person for en psykisk skade, som var en følge af andres fysiske tilskadekomst, men hvor den pågældende selv hverken havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det. Sagen omhandler en kvinde, hvis ægtefælle, som kvinden i øvrigt havde ophævet samlivet med, forsætligt dræbte parrets to fælles døtre ved at skære halspulsårerne over på dem. Kvinden var ikke selv til stede, da drabene skete men blev ”blot” underrettet herom efterfølgende.

Under straffesagen var kvinden blevet tilkendt godtgørelse efter EAL § 26 a, og efterfølgende rejste hun krav om erstatning for den psykiske skade, hun var blevet påført som følge af drabene.

Ved sin afgørelse fandt byretten, at kvinden, som følge af underretningen om drabene, var blevet påført en egentlig psykisk lidelse, og under de i sagen foreliggende omstændigheder fandt byretten også, at der var grundlag for at tilkende kvinden erstatning for den psykiske skade. På denne baggrund dømtes Erstatningsnævnet herefter til at anerkende, at kvinden var berettiget til erstatning for den psykiske skade⁹⁰.

Denne afgørelse underkendes imidlertid af landsretten. Ved sin afgørelse gengav landsretten - ligesom også byretten gjorde det - Højesterets udtalelse fra U 2007.1562 H om, at det ikke kunne udelukkes, at der også i andre tilfælde, end hvor den pågældende selv var blevet påført fysisk skade eller havde været i fare for det, ville kunne tilkendes erstatning til pårørende for psykiske lidelser som følge af en nærtståendes dødsfald. Efter landsrettens opfattelse kunne kredsen af erstatningsberettigede dog ikke udvides til at omfatte personer, der fik underretning om drab på deres nærtstående. Uanset forholdets brutale karakter og den sorg og det traume dette havde medført, fandt landsretten herefter, at der ikke kunne tilkendes kvinden erstatning for sin psykiske lidelse⁹¹.

Heri var Højesteret imidlertid ikke enig. Højesteret udtalte, at kvindens døtre var blevet forsætligt dræbt af deres far ved overskæring af halspulsårerne, samt at kvinden var blevet påført en egentlig psykisk lidelse, som rakte ud over sorg og savn, og at det var drabene, der måtte anses for at være årsag til denne lidelse. På denne baggrund fandt Højesteret, at den psykiske skade var omfattet af erstatningspligten. Dette gjaldt også selvom, at kvinden ikke havde overværet drabene eller umiddelbart derefter var kommet til stede, men at hun ”blot” efterfølgende havde fået underretning herom. Herefter stadfæstede Højesteret byrettens afgørelse⁹².

Både byretten, landsretten og Højesteret ses - mere eller mindre eksplicit - ved deres afgørelser at være lydhøre over for de opfordringer om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, som blev fremsat i Bet. 1412/2002 og igen i JM's redegørelse fra juni 2010⁹³. Denne lydhørhed udviste Højesteret, som også nævnt, for første gang med afgørelsen i U 2007.1562 H, og i nærværende sag ses både byretten og Højesteret da også at have benyttet sig af de to kriterier, som Højesteret nævnte i U 2007.1562 H, i deres vurderinger af, om der kunne tilkendes erstatning for den psykiske skade: Både byretten og Højesteret fandt nemlig, at kvinden var blevet påført en psykisk lidelse, som rakte ud over sorg og savn⁹⁴, og derudover fandt begge instanser også, at der var grundlag for at lade erstatningspligten omfatte den psykiske skade⁹⁵. Højesteret synes i relation til

⁹⁰ U 2014, s. 2381.

⁹¹ *Ibid.*, s. 2382.

⁹² *Ibid.*, s. 2383.

⁹³ Ganske vist gav landsretten ikke kvinden medhold, men de overvejede dog, om der i det konkrete tilfælde var grundlag for at tilkende erstatning.

⁹⁴ Den første betingelse, som opstilledes i U 2007.1562 H.

⁹⁵ Den anden betingelse, som opstilledes i U 2007.1562 H.

denne sidste betingelse at have tillagt det særlig betydning, at der var tale om forsætlige drab, som var begået af pigernes far på en særlig brutal måde.

4.5.3. I hvilket omfang kan der efter dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H tilkendes erstatning for psykiske skader, som er en følge af en andens fysiske tilskadekomst?:

Som afsnittet ovenfor også illustrerer, er det særligt med dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H⁹⁶, at der er sket en udvikling i retstilstanden på området.

Med dommene er der sket en opgivelse af de tidligere faste kriterier om, at der kun tilkendtes erstatning for psykiske skader, dersom den erstatningssøgende tillige havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det. Dette betyder blandt andet, at der nu er mulighed for, at der kan tilkendes erstatning for psykiske skader, som er forvoldt ”indirekte”, for eksempel ved overværelse af eller underretning om en andens fysiske tilskadekomst.

I det følgende forsøges det nærmere fastlagt, hvad der kan udledes af dommene, og hvor langt disse kan strækkes.

I denne forbindelse skal det også bemærkes, at der med den nye praksis på området er tale om en udvidelse af erstatningsmulighederne. Det vil sige, at de skadestilfælde, som blev anerkendt som erstatningsberettigende efter tidligere praksis, stadig er erstatningsberettigende. Hvis en psykisk skade opstår i forbindelse med, at man lider fysisk overlast eller er i fare for det, kan man således stadig tilkendes erstatning for den psykiske skade, selvfølgelig under forudsætning af at de almindelige erstatningsbetingelser er opfyldt. Disse skadestilfælde vil ikke være genstand for yderligere analyse i det følgende, hvor der alene fokuseres på psykiske skader, som er en følge af, at man har overværet eller fået underretning om en andens tilskadekomst.

4.5.3.1. Sparsom praksis:

Det må først og fremmest anføres, at det er vanskeligt at skulle fastslå med sikkerhed, hvorledes retstilstanden på nuværende tidspunkt er på området. Praksis på området forekommer ganske sparsom, og som det også kan ses på denne praksis, er der gået flere år imellem, at domstolene på ny har fået mulighed for at tage stilling til spørgsmålet om, i hvilket omfang der kan tilkendes erstatning for psykiske skader, som er en følge af en andens tilskadekomst.

Siden arbejdsgruppen fremsatte sin anbefaling om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området i 2002, ses det da også, at det alene er i ganske få tilfælde, at domstolene har fået forelagt spørgsmålet for sig, og i disse få tilfælde ses domstolene ikke at have udtalt sig mere generelt om, hvorledes retstilstanden er på området.

Således må det konstateres, at den følgende analyse vil være forbundet med en vis grad af usikkerhed, og det vil formentlig først være, når der foreligger mere retspraksis på området, eller hvis Højesteret vælger at udtale sig principielt herom, at det med større sikkerhed kan fastslås, hvad der gælder på området.

Alligevel vil det i det følgende blive forsøgt at udlede noget mere generelt af dommene i U

⁹⁶ Og U 2012.524 H.

2007.1562 H og U 2014.2376 H, og desuden vil der blive givet begrundede bud på, hvorledes retstilstanden på området vil udvikle sig i fremtiden.

4.5.3.2. *Til hvilke personer?:*

Med dommen i U 2014.2376 H er der tilkendt erstatning til en mor, der påførtes en psykisk skade som følge af drabene på hendes to mindreårige børn. En mor til mindreårige børn må siges at høre til kredsen af børnenes ”nærmeste pårørende”. Det må da også forventes, at retspraksis på området vil udvikle sig således, at det alene er ”nærtstående personer”, der kan være berettiget erstatning for en psykisk skade, som er en følge af enten at have overværet eller fået underretning om en andens fysiske tilskadekomst.

Dette synspunkt synes at have gode grunde for sig: Først og fremmest kan det nævnes, at anbefalingen om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, som blev fremsat i Bet. 1412/2002, alene angik den tilskadekomnes ”pårørende”⁹⁷. Henses desuden til den tidligere restriktive praksis på området, er der da heller ikke noget, der tyder på, at domstolene vil være tilbøjelige til at åbne op for en endnu bredere vifte af potentielt erstatningsberettigede personer. Yderligere kan nævnes, at i dommen i U 2007.1562 H nævnte Højesteret også kun ”nærtstående” som eksempel på den personkreds, der kan være erstatningsberettiget i tilfælde af, at man overværer en anden person blive dræbt ved en ulykke⁹⁸.

Videre kan det nævnes, at det vil være forbundet med en række betænkeligheder at udvide den erstatningsberettigede personkreds til også at omfatte ikke-nærtstående personer i disse tilfælde: En sådan udvidelse vil nemlig kunne udløse et uoverskueligt antal erstatningskrav, ligesom der formentlig også er større risiko for, at ikke-nærtstående personer vil forsøge at foregive en psykisk lidelse for at kunne få erstatning. Disse betænkeligheder begrænses, hvis man alene udstrækker den erstatningsberettigede personkreds til den tilskadekomnes nærmeste pårørende⁹⁹. Desuden synes behovet for en udvidelse af den erstatningsberettigede personkreds også at være størst hos den tilskadekomnes nærtstående.

På baggrund de ovenfor anførte grunde forekommer det altså ikke realistisk, at domstolene vil udstrække den erstatningsberettigede personkreds til at omfatte ikke-nærtstående personer. I det omfang ikke-nærtstående personer pådrager sig en psykisk skade alene ved at overvære eller få underretning om en andens tilskadekomst, vil disse således formentlig fortsat være afskåret fra at kunne få erstatning. Holder dette stik, vil disse personer formentlig stadig kun kunne få erstatning, hvis de har været direkte impliceret i det skadevoldende hændelsesforløb, jf. det i afsnit 4.5.3. anførte.

Med hensyn til den nærmere fastlæggelse af hvem, der kan anses for at være en tilskadekommens ”nærtstående”, skal dette begreb formentlig forstås i overensstemmelse med EAL § 26 a. Er dette tilfældet, vil de personer, som kan gøres sig forhåbning om erstatning, være den tilskadekomnes ægtefælle, samlever, mindreårige børn, forældre til mindreårige børn samt efter omstændighederne også andre, der har haft et sådant særligt forhold til den tilskadekomne, at der må antages at være tale om en tilsvarende følelsesmæssig belastning som følge af tilskadekomsten¹⁰⁰.

⁹⁷ Bet. 1412/2002, s. 57.

⁹⁸ Ugeskrift for Retsvæsen 2007, s. 1569.

⁹⁹ Vinding Kruse, s. 293 f. og Trolle, s. 307.

¹⁰⁰ Karnovs note nr. 164 til EAL § 26 a.

4.5.3.3. Under hvilke omstændigheder?:

På baggrund af dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H samt på baggrund af Bet. 1412/2002 tyder det på, at det alene er under visse kvalificerede omstændigheder, at nære pårørende kan være berettigede til erstatning for psykiske skader som følge af, at de har overværet eller fået underretning om en nærtståendes død eller kvæstelse ved en ulykke, eller på anden "indirekte" måde har erfaret herom.

Det kræves formentlig, at der både foreligger visse kvalificerede omstændigheder i forhold til den fysisk tilskadekomne, i forhold til den psykisk tilskadekomne samt muligvis også i forhold til den erstatningsansvarlige.

Hvilke "kvalificerede omstændigheder", der kan være tale om, afdækkes nærmere i det følgende. Det skal dog bemærkes, at i sidste ende beror det på en helhedsvurdering af alle de relevante omstændigheder i en konkret sag, når det skal afgøres, om der kan tilkendes erstatning.

4.5.3.3.1. I forhold til den fysisk tilskadekomne:

Både i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H skulle Højesteret tage stilling til, om der kunne tilkendes erstatning for psykiske skader i anledning af nærtståendes dødsfald.

Der kan dog ikke sluttet modsætningsvist herfra. Således kan det ikke udelukkes, at der også vil kunne tilkendes erstatning i tilfælde, hvor den nærtstående ikke afgår ved døden men "alene" kvæstes. Dette synspunkt har særligt støtte i Bet. 1412/2002, idet anbefalingerne om udvidelse af erstatningsmulighederne på området ikke begrænsede sig til tilfælde af dødsfald¹⁰¹.

For at der kan tilkendes erstatning til en pårørende stilles dog formentlig krav om, at den fysiske skade skal være af alvorligere karakter, således at tilfælde af mindre alvorlig tilskadekomst ikke vil kunne danne grundlag for erstatning. I sammenhæng hermed stilles der formentlig også krav om, at den fysiske skade (uanset om der er tale om dødsfald eller alvorlig kvæstelse) skal være opstået pludseligt og ved en ekstraordinær voldsom begivenhed¹⁰².

Disse synspunkter kan finde klar støtte i U 2014.2376 H. Der var her utvivlsomt tale om en ekstraordinær voldsom begivenhed, som indtrådte pludseligt og formentlig også ganske uventet, ligesom der selvsagt var tale om alvorlige fysiske skader, idet begge døtre jo afgik ved døden. Højesteret tillagde det da også væsentlig betydning ved sin afgørelse, at der var tale om en så voldsom begivenhed, idet Højesteret udtrykkeligt nævnte, at de to mindreårige piger var blevet dræbt forsætligt af deres far ved overskæring af halspulsårene, og at det var drabene, der var årsag til moderens psykiske lidelse¹⁰³. Som dommen også illustrerer herved, har det også betydning for domstolens bedømmelse af, om der er den fornødne årsagsforbindelse mellem den psykiske skade og det ansvarsbegrundende forhold, om den fysiske skade er alvorlig, og om den er forvoldt på ekstraordinær voldsom vis.

Omvendt finder synspunkterne ikke samme støtte i U 2007.1562 H. Det er tvivlsomt, om begivenhedsforløbet i denne sag kan karakteriseres som ekstraordinært voldsom, ligesom man formentlig

¹⁰¹ Bet. 1412/2002, s. 57 ff. Dette står i modsætning til godtgørelsesreglen i EAL § 26 a, som alene finder anvendelse ved dødsfald.

¹⁰² Nogenlunde de samme betragtninger anføres hos Bloch Ehlers, s. 74.

¹⁰³ U 2014, s. 2383.

heller ikke kan sige, at datterens dødsfald indtrådte pludseligt, idet der gik over halvanden måned fra, at datteren blev behandlet på sygehuset første gang, indtil hun afgik ved døden som følge af fejlbehandlingen. Dommen indebærer dog hverken en be- eller afkræftelse af de fremsatte synspunkter, idet Højesteret alene afgjorde sagen ud fra, at moderen ikke var blevet påført en egentlig psykisk lidelse. Højesteret tog således slet ikke stilling til, om de øvrige omstændigheder var så kvalificerede, at de kunne berettige til erstatning. På baggrund af de her anførte synspunkter, er antagelsen dog den, at moderen ikke ville være blevet tilkendt erstatning, selvom hun var blevet påført en psykisk lidelse, idet omstændighederne omkring dødsfaldet ikke var tilstrækkeligt kvalificerede.

4.5.3.3.2. I forhold til den psykisk tilskadekomne:

På baggrund af de kriterier, som Højesteret nævnte i afgørelsen i U 2007.1562 H, jf. afsnit 4.5.2., kan det fastslås, at det er en betingelse for at kunne tilkendes erstatning for en psykisk skade, som er en følge af en nærtstående tilskadekomst, at den pårørende skal være blevet påført en personskade i form af en psykisk lidelse. Dette krav indeholder ikke noget nyt i forhold til hidtidig erstatningspraksis: Det er en helt grundlæggende betingelse for, at man kan tilkendes erstatning, at man er blevet påført en erstatningsberettigende skade, og samtidig har det også længe været anerkendt i retspraksis, at psykiske lidelser kan udgøre erstatningsberettigende personskader, jf. EAL § 1, stk. 1 og dansk rets almindelige erstatningsregler¹⁰⁴.

Videre er det med dommen i U 2007.1562 H også fastslået, at psykiske smerter på grund af sorg og savn ikke konstituerer en egentlig personskade, og der kan således ikke ydes erstatning for sådanne smerter. Dette adskiller sig fra EAL § 26 a, hvorefter det ikke er en betingelse, at de efterladte skal være blevet påført en egentlig psykisk skade. Efter denne bestemmelse lægges der vægt på, om dødsfaldet er forvoldt under sådanne omstændigheder, at det i almindelighed må forventes at påføre de efterladte en ekstraordinær psykisk og/eller følelsesmæssig belastning¹⁰⁵.

Det kan dog give anledning til problemer nærmere at skulle fastlægge, *hvad* der skal forstås ved en egentlig psykisk lidelse. EAL fastslår ikke nærmere, hvad der skal forstås ved begrebet ”personskade”, og det nærmere indhold heraf fastlægges ved domstolene og dermed også, hvad der skal forstås ved en egentlig psykisk lidelse. Desuden er det også domstolene, som afgør, hvornår bevisbyrden for, at man er blevet påført en egentlig psykisk lidelse, er løftet, jf. Retsplejeloven § 344, stk. 1¹⁰⁶⁺¹⁰⁷.

På baggrund af U 2014.2376 H ses relevante lægeoplysninger og andre sagkyndige udtalelser at kunne løfte denne bevisbyrde, ligesom at sådanne oplysninger også ses at kunne løfte bevisbyrden for, at der er den fornødne årsagsforbindelse mellem den psykiske skade og det ansvarsbegrundende forhold. Således forelå der både en speciallægeerklæring samt udtalelser fra Retslægerådet i U 2014.2376 H¹⁰⁸, hvorefter Højesteret fastslog, at moderen var blevet påført en psykisk lidelse, og at det var drabene, der var årsag hertil.

At den erstatningssøgende skal være blevet påført en egentlig psykisk lidelse, er som sagt ikke noget nyt. Noget nyt er derimod, at der ikke længere stilles krav om, at den psykiske skade skal være

¹⁰⁴ Karnovs note nr. 1 og 2 til EAL § 1.

¹⁰⁵ Karnovs note nr. 167 til EAL § 26 a.

¹⁰⁶ Bang-Pedersen og Højlund Christensen, s. 467 ff.

¹⁰⁷ Jf. lovbekendtgørelse nr. 1308 af 9. december 2014 med senere ændringer.

¹⁰⁸ U 2014, s. 2377 f. og 2381.

opstået i forbindelse med, at den erstatningssøgende også selv har været i fare for at lide fysisk overlast for at kunne tilkendes erstatning for en fritstående psykisk skade, jf. afsnit 4.2.2.1. I U 2007.1562 H udtaltes det nemlig, at der muligvis også kunne tilkendes erstatning, dersom en person overværede en nærtstående blive dræbt ved en ulykke, og i U 2014.2376 H anerkendtes det, at også den blotte underretning om drab på en nærtstående kunne berettige til erstatning. Således er det i retspraksis nu blevet anerkendt, at psykiske skader både ved overværelse af og underretning om en nærtståendes tilskadekomst under visse omstændigheder kan berettige til erstatning. Endvidere kan det forventes, at domstolene også vil anerkende at andre tilfælde, som er på linje med ”overværelse” og ”underretning”, kan berettige til erstatning. For eksempel må det antages, at hvis den pårørende ikke overværer ulykken men dog kommer til stede umiddelbart efter og ser den nærtstående død eller kvæstet, vil dette også under visse omstændigheder kunne berettige til erstatning.

4.5.3.3. I forhold til den erstatningsansvarlige:

I U 2014.2376 H var der tale om forsætligt begåede drab. Idet der (endnu) kun foreligger denne ene dom, hvor der er tilkendt erstatning til en pårørende for en psykisk skade som følge af underretningen om (og tilsvarende overværelsen af) en nærtståendes tilskadekomst, kan det være svært med sikkerhed at konkludere, om domstolene i fremtidige sager vedrørende dette spørgsmål vil kræve en vis kvalificeret skyldgrad hos skadevolder, enten i form af forsæt eller grov uagtsomhed, som en forudsætning for, at der kan tilkendes erstatning til en pårørende. Ligesom det også nævntes i afsnit 4.5.3.3.1., hjælper dommen i U 2007.1562 H heller ikke til en besvarelse af dette spørgsmål. Således blev der i sagen ikke konkret taget stilling til skyldgraden, ligesom Højesteret heller ikke udtalte, hvilken betydning skyldgraden vil få i fremtidige sager på området.

Der er dog flere argumenter, der taler for, at skyldgraden i fremtidige sager vil blive tillagt betydning ved afgørelsen af, om der kan tilkendes erstatning:

For det første kan nævnes, at domstolene er tilbøjelige til at lempe kravene til bevis for årsagsforbindelse i tilfælde af grov eller dog klar culpa hos skadevolderen¹⁰⁹, og desuden er domstolene også mere tilbageholdende med at anse en skade for inadækvat jo mere groft uagtsomt eller forsætligt, skadevolderen har handlet¹¹⁰. Der er intet, der tilsiger, at dette ikke også skulle gøre sig gældende på dette område.

Desuden er det nærliggende, at EAL § 26 a, som også illustreret i afsnit 4.5.3.2., vil have en vis afsmittende effekt på praksis vedrørende dette spørgsmål. Også af denne grund forekommer det realistisk, at domstolene vil tillægge skyldgraden betydning, når det skal afgøres, om der kan tilkendes erstatning.

Omvendt er synspunktet i svensk ret, at ”[n]år någon dödas torde psykiskt lidande hos de anhöriga i regel vara lika typiska och beräknliga oavsett om skadevållaren varit oaktsam eller handlat med uppsåt ... En rätt till skadestånd oavsett grunden för skadeståndsansvaret torde stå i samklang med det allmänna rättmedvetandet”¹¹¹. Det er derfor blevet vedtaget, at erstatning efter den svenske Skadeståndslag 5 kap. 2 §, stk. 1, nr. 3, er uafhængig af på hvilket grundlag, skadevolde-

¹⁰⁹ Von Eyben og Isager, s. 292.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 300.

¹¹¹ Regeringens proposition 2000/01:68, s. 34.

ren er ifaldet erstatningsansvar¹¹². Det er klart, at de samme overvejelser må gøre sig gældende i dansk ret. I norsk ret ses erstatningsretten på området heller ikke at være betinget af forsæt eller grov uagtsomhed¹¹³.

På baggrund af det ovenstående er det således svært at konkludere med sikkerhed, hvilken præcis betydning skyldgraden vil få i fremtidige sager om erstatning til pårørende for psykiske skader, men det synes dog ret sikkert, at skyldgraden vil blive tillagt en vis betydning, og at tilfælde af forsæt eller grov uagtsomhed vil kunne udvide rammerne for erstatningspligten.

4.5.4. Er der sket en udvidelse af erstatningsmulighederne på området?:

Efter Højesterets afgørelse i U 2014.2376 H har Erstatningsnævnet¹¹⁴ udtalt følgende om praksis på området: *”Efter Erstatningsnævnets opfattelse har Højesteret ikke ved dommen fra maj 2014 ændret afgørende ved den hidtidige retspraksis. ... Højesteret har ved dommen ikke benyttet anledningen til at udtale sig mere generelt om erstatning til indirekte skadelidte. Det er derfor Erstatningsnævnets opfattelse, at Højesterets afgørelse fra maj 2014 er begrundet i de konkret fremhævede omstændigheder, og Højesterets afgørelse ikke i øvrigt kan tages til indtægt for en generel udvidelse af adgangen til erstatning til indirekte skadelidte”*¹¹⁵.

Erstatningsnævnets bemærkninger kan i flere henseender ikke tiltrædes:

For det første kan det ikke tiltrædes, at Højesteret ikke har ændret afgørende på sin hidtidige praksis. Hvor der efter hidtidig praksis alene tilkendtes erstatning for psykiske skader i det omfang, at disse var opstået i forbindelse med, at den pågældende havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det, er dette ikke længere nødvendige kriterier for, at man kan tilkendes erstatning. Dette har ikke alene støtte i U 2014.2376 H men også i U 2007.1562 H og U 2012.524 H¹¹⁶. For så vidt angår pårørende, som påføres en psykisk skade som følge af en nærtstående fysiske tilskadekomst, betyder opgivelsen af kriterierne, at disse personer, i modsætning til efter tidligere praksis, nu kan være berettiget til erstatning, selvom de ikke direkte har været impliceret i det skadevoldende hændelsesforløb men alene har overværet dette eller fået underretning herom, eller på lignende ”indirekte” vis erfaret dette. Dette må siges at indebære en afgørende ændring i forhold til hidtidig praksis på området.

Det må dog medgives, at idet domstolene formentlig stadig vil stille visse krav for at tilkende erstatning til pårørende i sådanne tilfælde, jf. det i afsnittene 4.5.3.2. og 4.5.3.3. anførte, vil dette selvfølgelig sætte en naturlig grænse for antallet af sager, hvori der kan tilkendes erstatning.

Derudover kan synspunktet om, at der ikke er tale om en generel udvidelse af erstatningsmulighederne på området, heller ikke tiltrædes. Det er selvfølgelig korrekt, at dommen i U 2014.2376 H er begrundet i de konkret fremhævede omstændigheder, hvorfor man ikke herfra kan udlede nogle helt sikre retningslinjer for, hvordan domstolene vil dømme i fremtidige sager, som vedrører spørgsmålet om erstatning for psykiske skader som følge af en andens tilskadekomst. Dommen i

¹¹² Den svenske Karnovs note nr. 109 til den svenske Skadeståndslag 5 kap. 2 §.

¹¹³ Se f.eks. dommene i Rt. 1985, s. 1011 og RG 2005, s. 583.

¹¹⁴ Erstatningsnævnet var modpart i sagen i U 2014.2376 H. Erstatningsnævnet havde afvist at tilkende moderen erstatning for den psykiske skade.

¹¹⁵ http://www.erstatningsnaevnet.dk/da/en_aar/Praksis%20mv/Efterladedes_krav_erstatning.aspx

¹¹⁶ Det erindres om, at dommen i U 2012.524 H ikke vedrører erstatning til en pårørende i tilfælde af en nærtstående tilskadekomst.

U 2014.2376 H skal dog ses i sammenhæng med dommen i U 2007.1562 H og anbefalingen i Bet. 1412/2002. Anbefalingen om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, som blev fremsat i Bet. 1412/2002¹¹⁷, var netop en anbefaling om en generel udvidelse af erstatningsmulighederne for pårørende, og dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H må ses som en imødekommelse af denne anbefaling. At Højesteret ikke har udtalt sig mere generelt om retsforholdene på området eller har udstukket nogle faste retningslinjer for, hvorledes de vil dømme i fremtidige sager, er selvfølgelig uhensigtsmæssigt og skaber en vis usikkerhed på området. Dette kan imidlertid ikke tages til indtægt for, at der med dommen *ikke* er sket en generel udvidelse af erstatningsmulighederne. At Højesteret valgte at afgøre sagen, som de gjorde, kan formentlig forklares med, at de med dommen strakte erstatningspligten videre, end hvad de hidtil har gjort i sådanne sager, og ved at afgøre sagen på denne måde har Højesteret blot sikret sig mod uoverskuelige konsekvenser i fremtidige sager¹¹⁸.

Afslutningsvist kan det heller ikke tiltrædes, at der med dommen i U 2014.2376 H er tilkendt erstatning til en såkaldt ”indirekte skadelid”. For mere uddybende om dette synspunkt henvises der til analysen i afsnit 5.

På baggrund af det ovenfor anførte kan det konstateres, at der *er* sket en udvidelse af erstatningsmulighederne på området.

4.5.5. Er der sket en tilnærmelse til retstilstanden efter ASL og efter norsk og svensk ret?:

I afsnittene 4.3.2. og 4.4.3. konstateredes der markante forskelle i erstatningsmulighederne efter EAL, som praksis var før 2002, og erstatningsmulighederne efter ASL og efter norsk og svensk ret på området. I det følgende undersøges det, om der efter afsigelsen af dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H er sket en tilnærmelse til retstilstanden efter ASL og efter norsk og svensk ret.

4.5.5.1. Tilnærmelse til retstilstanden efter ASL?:

Sammenligner man dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H med den i afsnit 4.3.1. behandlede praksis, kan det konstateres, at der i praksis efter EAL er sket en tilnærmelse til praksis efter ASL på dette område, idet det i praksis efter EAL nu er anerkendt, at psykiske skader, som opstår som følge af overværelse af eller underretning om en andens tilskadekomst, under visse omstændigheder kan være erstatningsberettigende.

På baggrund af U 2014.2376 H kan der endda argumenteres for, at erstatningsmulighederne efter EAL er videre end efter ASL, idet det med denne dom er blevet anerkendt, at også den blotte underretning om en anden persons dødsfald kan berettige til erstatning, hvilket ikke er anerkendt i praksis efter ASL. Dog vil dette punkt formentlig være det eneste, hvor EAL kan siges at give bedre dækning end ASL.

Efter ASL vil der nemlig formentlig fortsat i videre omfang end efter EAL - eller i hvert fald i et anderledes omfang - kunne tilkendes erstatning for psykiske skader, som opstår i vidnesituationen:

For det første kan nævnes, at hvis man sammenholder analysen af praksis efter EAL, jf. afsnit

¹¹⁷ Bet. 1412/2002, s. 57 f.

¹¹⁸ Samme betragtninger anføres i kommentaren til U 1973.451/2 H, jf. Trolle, s. 306.

4.5.3., og analysen af praksis efter ASL, jf. afsnit 4.3.1., ses det, at det er nogle forskellige kriterier efter de to regelsæt, som er afgørende for, om der kan tilkendes erstatning for en psykisk skade som følge af overværelse af en ulykke. Allerede dette vil formentlig kunne medføre en forskellig retstilstand mellem de to regelsæt.

Desuden kan det nævnes, som det også blev illustreret i afsnit 4.3.2., at det kan berettige til erstatning efter ASL, hvis en ansat påføres en psykisk skade ved at overvære, at en anden person blot er i fare for at lide alvorlig fysisk personskade¹¹⁹. På baggrund af det i afsnit 4.5.3.3.1. anførte om, at den fysiske skade skal være af alvorligere karakter, vil der formentlig ikke kunne tilkendes erstatning efter EAL for en psykisk skade i et tilfælde, hvor en nærtstående alene har været i fare for at lide alvorlig fysisk skade.

Foruden dette kan der også peges på, at idet ASL jo netop er en "særlig" erstatningsordning, der adskiller sig på flere forskellige punkter fra EAL og de almindelige erstatningsregler, vil der formentlig altid være forskel i praksis mellem de to systemer - også på dette område. For eksempel kan der nævnes den forskel, at ASL's dækning er en dækning på objektivi grundlag¹²⁰. Dækningen er således ikke afhængig af, om nogen kan drages til ansvar for en indtrådt skade. Dette står i modsætning til den private erstatningsret. Så hvis der ikke er nogen, der kan gøres ansvarlig efter de almindelige erstatningsregler for en persons fysiske tilskadekomst, vil erstatning til de pårørende efter EAL allerede af denne grund være udelukket.

På baggrund af de ovenforstående eksempler kan det konstateres, at selvom der i praksis efter EAL er sket en tilnærmelse til praksis efter ASL, så vil der formentlig altid være visse forskelle i retstilstanden på området mellem de to regelsæt.

4.5.5.2. Tilnærmelse til retstilstanden efter norsk og svensk ret?:

Med dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H ses retstilstanden efter EAL også at have nærmet sig den norske og svenske retstilstand på dette område.

Således kan særligt fremhæves følgende punkter, hvor den danske retstilstand (mere eller mindre) nu synes at svare til den norske og svenske retstilstand:

Først og fremmest kan det nævnes, som det også er nævnt tidligere, at det med dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H nu er anerkendt, at psykiske personskader, som opstår som følge af, at man enten overværer eller får underretning om en nærtståendes fysiske tilskadekomst, kan være erstatningsberettigende, hvilket også er anerkendt både i norsk og svensk ret. Derudover kan det nævnes, at det formentlig alene er nære pårørende, der kan være erstatningsberettigede efter EAL i disse tilfælde. Tilsvarende begrænsninger gælder i norsk og svensk ret. Dette følger udtrykkeligt af den svenske Skadeståndslag 5 kap. 2 §, stk. 1, nr. 3, og det samme er antaget i den norske dom i RG 1990, s. 187.

Dog kan der nævnes i hvert fald ét punkt, hvor det er mere usikkert, om den danske retstilstand på området stemmer overens med norsk og svensk ret:

Således blev det i afsnit 4.5.3.3.3. anført, at den af skadevolderen udviste skyldgrad formentlig vil

¹¹⁹ F.eks. U-07-10.

¹²⁰ Karnovs note nr. 2 til ASL § 1.

få betydning for domstolenes vurdering af, om der kan tilkendes erstatning. Hvis dette holder stik, vil den danske retstilstand på dette punkt fortsat adskille sig fra den svenske retstilstand, og til dels også fra den norske retstilstand: Som også tidligere anført er tilkendelsen af erstatning efter den svenske Skadeståndslag 5 kap. 2 §, stk. 1, nr. 3 nemlig uafhængig af, på hvilket grundlag skadevolderen er ifaldet erstatningsansvar. Helt det samme kan ikke siges at være tilfældet i norsk ret, men der kan alligevel peges på, at der i Rt. 1985, s. 1011 blev tilkendt erstatning, selvom der ikke forelå nogen fejl eller forsømmelse, ligesom der også tilkendtes erstatning i RG 2005, s. 583, selvom den udviste uagtsomhed ikke kunne betegnes som grov¹²¹. Hvorvidt, der efter dansk ret vil kunne tilkendes erstatning i sådanne og lignende tilfælde, hvor den erstatningsansvarlige ikke ses at have handlet forsætligt eller groft uagtsomt, er dog stadig uvist.

På baggrund af de her påpegede ligheder kan det konstateres, at der i dansk ret utvivlsomt er sket en tilnærmelse til norsk og svensk ret. Idet den danske retspraksis på området (endnu) er sparsom, og idet rækkevidden af U 2007.1562 H og U 2014.2376 H giver anledning til tvivl, må den danske retspraksis på området dog stadig betegnes som mere restriktiv i forhold til i Norge og særligt i forhold til i Sverige.

4.6. Domstolenes vurdering af om der kan tilkendes erstatning for en psykisk skade, der er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst:

I det følgende vil det blive undersøgt, hvad det er for en vurdering, domstolene foretager, når de skal afgøre, om der kan tilkendes erstatning for en psykisk skade, der er en følge af en andens fysiske tilskadekomst.

4.6.1. Adækvansbetingelsens betydning:

Som det blev beskrevet i afsnit 2.1., gælder der visse grundlæggende betingelser for, at en person kan ifalde et erstatningsansvar. Én af disse betingelser er, at den skade, der indtræder, skal være en adækvat følge af det ansvarsbegrundende forhold.

Betingelsen om adækvans bruges til at afgrænse hvilke følger, der er omfattet af erstatningspligten. Adækvansbetingelsen har nær sammenhæng med kravet om årsagsforbindelse, og de to betingelser danner tilsammen kravet om ”juridisk årsagsforbindelse”. En vurdering af adækvansbetingelsen bliver relevant, når der alene er en svag sammenhæng mellem det ansvarsbegrundende forhold og den indtrådte skade. En vurdering heraf forudsætter således, at det på forhånd er konstateret, at de øvrige grundlæggende erstatningsbetingelser er opfyldt¹²².

Det, der nærmere ligger i kravet om adækvans, er at det ansvarspådragende forhold skal have medført en ikke ubetydelig forøgelse af risikoen for indtrædelse af den skade, som faktisk indtrådte. Erstatningsansvaret omfatter således ikke følger, der fremstår som atypiske og tilfældige i forhold til den risiko, som blev fremkaldt ved det ansvarspådragende forhold¹²³.

Idet psykiske skader, som opstår, uden at den pågældende tillige lider fysisk overlast, i sig selv har en noget usædvanlig karakter, er det ikke videre overraskende, at adækvanskriteriet indtager en særlig betydningsfuld stilling ved afgørelsen af, om der kan tilkendes erstatning for sådanne ska-

¹²¹ Ligesom efter dansk ret gælder det dog også i norsk ret, at tilfælde af grov uagtsomhed eller forsæt vil kunne udvide rammerne for erstatningspligten, jf. Lødrup s. 378 f.

¹²² Von Eyben og Isager, s. 25, 284 og 294 ff.

¹²³ *Ibid.*

der.

Ses der nærmere på de begrundelser, som domstolene har lagt til grund for deres afgørelser i de domme, som er behandlet i denne afhandling, tyder det dog på, at domstolene i sager, som angår spørgsmålet om tilkendelse af erstatning for psykiske skader som følge af en andens tilskadekomst, ikke foretager nogen helt traditionel vurdering af, om adækvansbetingelsen er opfyldt. Tydeligst ses dette i de domme, hvor domstolene har afvist at tilkende erstatning. I disse domme er afvisningerne i vidt omfang alene blevet begrundet med, at den psykiske skade enten ikke var omfattet af erstatningspligten eller med henvisning til princippet om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning. Afvisningen af at tilkende erstatning er således sket uden konkret stillingtagen til eller henvisning til adækvansbetingelsen. I den forbindelse opstår der derfor et spørgsmål om, hvad det så er for en vurdering, domstolene har foretaget i disse sager. I det følgende vil der blive foretaget en analyse heraf.

Det skal dog bemærkes, at for så vidt angår de afgørelser, der er blevet begrundet med princippet om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning, har disse afgørelser betydning for analysen af, i hvilket omfang der er tale om, at domstolene tilkender erstatning til ”indirekte skadelidte”, når de tilkender erstatning for en psykisk skade, som særligt er foranlediget af en anden persons fysiske tilskadekomst. I afsnit 5 foretages der en nærmere analyse heraf, hvorfor disse afgørelser også først vil blive behandlet dér. Nærværende afsnit begrænses således til en analyse af, hvad det er for en vurdering, domstolene har foretaget i de afgørelser, som er blevet begrundet med, at den psykiske skade ikke var omfattet af erstatningspligten.

4.6.2. ”Ikke omfattet af erstatningspligten”:

Dommene i U 1973.451/2 H, U 1988.166 H, U 2012.524 H og U 2014.2376 H ses alle at være blevet begrundet med, at den psykiske skade enten var omfattet af erstatningspligten eller ikke var omfattet af erstatningspligten. Dommen i U 1997.721 H blev ganske vist ikke udtrykkeligt begrundet hermed, men dommen ses alligevel at være fuldt ud på linje med de øvrige nævnte domme.

Når en sådan begrundelse er benyttet til at afvise at tilkende erstatning uden nærmere inddragelse af adækvansbetingelsen, må det anses som et udslag af, at der for så vidt angår fristående psykiske skader, som opstår i forbindelse med en andens tilskadekomst, er opstillet nogle generelle kriterier for, hvornår sådanne skader erstattes. Opfylder man ikke disse kriterier, afskæres man på denne baggrund fra erstatning. Kriterierne ses dermed at skabe en fast grænse for, hvor langt erstatningsansvaret kan strækkes på området.

I tidligere praksis var kriteriet for, at der kunne tilkendes erstatning, at den pågældende selv skulle have været direkte impliceret i det skadevoldende hændelsesforløb på en sådan måde, at denne havde været i fare for at lide fysisk overlast. I den forbindelse kan der særligt henvises til dommene i U 1973.451/2 H og U 1997.721 H, hvor begge de erstatningssøgende blev tilkendt erstatning for fristående psykiske skader, og hvor Højesteret i begge tilfælde blandt andet lagde vægt på, at de erstatningssøgende havde været i fare for at lide fysisk overlast¹²⁴.

Ved anvendelsen af sådanne kriterier er der ikke tale om, at domstolene foretager en konkret adækvansvurdering. Der er derimod tale om en afskæring af erstatning ud fra, at de på området gæl-

¹²⁴ U 1973, s. 455 og U 1997, s. 723.

dende kriterier ikke er opfyldt. Dersom der havde været tale om en konkret adækvansvurdering, ville man nemlig være kommet frem til, at sådanne skader, i hvert fald i visse tilfælde, måtte anses for at være adækvate følger af det ansvarspådragende forhold, også selvom den pågældende ikke havde befundet sig i en ”faresituation”¹²⁵. For eksempel har der formentlig foreligget den fornødne adækvans i dommen i U 1988.166 H: Det ansvarspådragende forhold - fejlen fra sygehuspersonalets side - må anses for at have indebåret en ikke ubetydelig forøgelse af risikoen for den skade, som faktisk indtrådte, nemlig moderens psykiske traume. Alligevel tilkendtes der ikke erstatning, hvilket blot blev begrundet med, at det psykiske traume ikke var omfattet af erstatningspligten¹²⁶. Dette må anses som udtryk for, at allerede fordi kriteriet om en ”faresituation” ikke var opfyldt, kunne der ikke tilkendes erstatning.

I forlængelse heraf må det dog bemærkes, at der *ikke* er tale om en fravigelse af de grundlæggende erstatningsbetingelser. I det omfang den erstatningssøgende opfylder de relevante kriterier, forudsætter erstatning således stadig, at de almindelige erstatningsbetingelser er opfyldt.

Med dommen i U 2007.1562 H ses de hidtidige kriterier at være blevet opgivet og erstattet af nogle nye udvidede kriterier således, at der nu kan tilkendes erstatning for en psykisk skade, selvom den erstatningssøgende hverken har lidt fysisk overlast eller været i fare for det.

De nye kriterier, som Højesteret opstillede i U 2007.1562 H, er, at den erstatningssøgende skal være blevet påført en egentlig psykisk lidelse, der rækker ud over sorg og savn, samt at der skal være grundlag for at pålægge den ansvarlige at betale erstatning herfor¹²⁷. Det er dette sidste kriterium, der ses at være en udvidelse i forhold til de hidtidige kriterier.

Kriteriet om, at der skal være ”grundlag for” at pålægge den erstatningsansvarlige at betale erstatning for den psykiske skade, er et ganske åbent kriterium, og på nuværende tidspunkt giver det anledning til tvivl at skulle fastslå, hvad der nærmere ligger i kriteriet. Meget taler dog for, at domstolene med tiden vil udfylde kriteriet, således at der stadig er visse grænser for, hvor langt erstatningsansvaret kan strækkes på dette område. Med udgangspunkt i dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H er der i afsnittene 4.5.3.2. og 4.5.3.3. givet begrundede bud på, hvorledes kriteriet vil blive udfyldt i fremtidig retspraksis, og dermed også på hvilke momenter, domstolene vil inddrage i vurderingen af, om erstatningspligten bør omfatte en psykisk skade, som er en følge af en andens tilskadekomst. Som det også synes at fremgå af de nævnte afsnit, vil domstolene formentlig fortsat lade kriteriet være så tilpas åbent, at domstolene ikke, så at sige, ”bindes på hænder og fødder”, men hvor alle relevante omstændigheder i en konkret sag kan indgå i domstolenes bedømmelse.

At domstolene formentligt fortsat vil benytte sig af sådanne kriterier kan begrundes med, at dersom domstolene for fremtiden i stedet for vælger at lade de almindelige erstatningsbetingelser, herunder særligt adækvansbetingelsen, være afgørende for, hvornår der kan tilkendes erstatning for psykiske skader, som er en følge af en andens tilskadekomst, vil der være åbnet op for en mangfoldig og uoverskuelig kreds af potentielt erstatningsberettigede personer, jf. afsnit 4.5.3.2. Således kan man for eksempel forestille sig, at også tilfældige forbipasserende, som overværer en ulykke, vil kunne være berettiget til erstatning. Hvis en ulykke blot er tilstrækkelig traumatisk, må det nemlig anses for at være en adækvat følge, at også tilfældige forbipasserende påføres en psy-

¹²⁵ Von Eyben og Isager, s. 296 f. samt Hertz I, s. 180 ff.

¹²⁶ U 1988, s. 170.

¹²⁷ U 2007, s. 1569.

kisk skade blot ved at overvære ulykken¹²⁸. Som også nævnt i afsnit 4.5.3.2. er der ikke noget, der tyder på, at domstolene vil lade erstatningspligten strække så vidt. Ved fortsat at benytte kriterier for, hvornår der kan tilkendes erstatning i disse situationer, imødekommes altså de betænkeligheder, der ellers er forbundet med at lade erstatningsansvaret udstrække til også at omfatte psykiske skader, som forvoldes ”indirekte”¹²⁹. Og samtidig synes de nye kriterier også at sikre en imødekommelse af det beskyttelsesbehov, der har vist sig at være på området: Nemlig at sikre at nære pårørende under visse kvalificerede omstændigheder kan tilkendes erstatning for ”indirekte” forvoldte psykiske skader i anledning af en nærtståendes tilskadecomst.

Hvorvidt det her anførte vil holde stik, må fremtidige sager vise.

Afslutningsvist kan det også bemærkes, at det ovenfor anførte alene vedrører fritstående psykiske skader, som forvoldes ”indirekte”. Er der derimod tale om ”direkte” forvoldte fritstående psykiske skader, gælder opgivelsen af kriterierne om fysisk overlast eller fare for fysisk overlast også, og den nyeste retspraksis tyder her på, at grænserne for erstatningsansvarets udstrækning er udvidet endnu mere end for så vidt angår ”indirekte” forvoldte psykiske skader.

I modsætning til dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H var der nemlig i U 2012.524 H tale om en ”direkte” forvoldt psykisk skade, som dog hverken havde forbindelse til nogen fysisk skade eller faresituation. Ved Højesteret afgjordes sagen ud fra de almindelige erstatningsbetingelser¹³⁰, jf. afsnit 3.2., og Højesteret bemærkede afslutningsvist, at den erstatningssøgende var direkte skadelidt, samt at der ikke var grundlag for at anse den psykiske skade for at falde uden for den ansvarliges erstatningspligt. Denne bemærkning, som ikke er nærmere begrundet, kan eventuelt anskues som en tilkendegivelse fra Højesteret om, at de kriterier, som opstilledes med dommen i U 2007.1562 H, alene gælder, når den psykiske skade er forvoldt ”indirekte”. Er den psykiske skade derimod forvoldt ”direkte”, tyder U 2012.524 H på, at det afgørende for, om der kan tilkendes erstatning, alene er, om de almindelige erstatningsbetingelser er opfyldt¹³¹.

Sammenholder man U 2007.1562 H og U 2014.2376 H med U 2012.524 H tyder det altså på, at domstolenes vurdering af, om der kan tilkendes erstatning for en fritstående psykisk skade, for fremtiden vil være forskellig alt efter, om denne er forvoldt ”direkte” eller ”indirekte”. Denne sondring var ikke relevant efter de ”gamle” kriterier, idet disse medførte, at der slet ikke kunne tilkendes erstatning for ”indirekte” forvoldte psykiske skader.

4.6.3. Baggrunden for kriterierne:

Som det allerede synes at fremgå af afsnittet ovenfor, er baggrunden for, at domstolene overhovedet har opstillet sådanne kriterier på området, dette gælder både for de ”gamle” og for de ”nye” kriterier, som Vinding Kruse har udtrykt det: ”*Det uheldige i en for vidtgående erstatningspligt og faren for misbrug af erstatningsinstituttet (skinbeviser)*”¹³². Sagt på en anden måde tjener kriterierne det formål at skulle sikre, at erstatningsansvaret holdes inden for rimelige og overskuelige

¹²⁸ Pagter Kristensen og Bryde Andersen, s. 321 f.

¹²⁹ Hermed menes, at det skadevoldende forhold ikke har været direkte ”rettet” mod den erstatningssøgende, hvilket netop er tilfældet, når en person alene overværer (U 2007.1562 H) eller får underretning (U 2014.2376 H) om en andens tilskadecomst.

¹³⁰ Om end det dog tyder på, at adækvansbedømmelsen var skærpet, jf. Hertz II, s. 64.

¹³¹ Det falder dog uden for emnet for afhandlingen at gå ind i en mere dybdegående analyse heraf, idet emnet netop er psykiske skader, som afledes af en andens tilskadecomst.

¹³² Vinding Kruse, s. 293. Dette er også gentaget i Bet. 1412/2002, s. 22 f.

grænser.

Men selvom den gennemgæede retspraksis bevidner om, at det ikke er nogen helt traditionel adækvansvurdering, domstolene har foretaget i disse sager, så synes kriterierne dog alligevel at udspinge af nogle mere generelle adækvansbetragtninger: Således sikrer kriterierne netop, at mere ”fjerne” og ”afledede” følger af et ansvarspådragende forhold ikke erstattes, ligesom det også er det mål for adækvanslæren i sig selv, at erstatningsansvaret holdes inden for overskuelighedens grænser¹³³.

4.7. Delkonklusion:

Som afslutning på denne del af analysen kan det her konkluderes, at inden dommen i U 2007.1562 H gjaldt der ved domstolene en meget restriktiv praksis for, hvornår der tilkendtes erstatning for fritstående psykiske skader, herunder psykiske skader som var en følge af en andens fysiske tilskadekomst, eller som dog stod i nær forbindelse hermed. Således tilkendtes der kun erstatning i det omfang, den pågældende også selv havde været direkte impliceret i det skadevoldende hændelsesforløb på en sådan måde, at denne havde været i fare for at lide fysisk skade.

I Bet. 1412/2002 fremsattes dog en anbefaling om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området, hvilket særligt var henset til, at der efter ASL og efter norsk og svensk ret tilkendtes erstatning for sådanne psykiske skader i videre omfang end efter EAL.

Med dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H¹³⁴ imødekom Højesteret arbejdsgruppens anbefaling. Med disse to domme er det nu anerkendt, at der også kan tilkendes erstatning for psykiske skader som følge af en andens tilskadekomst, selvom den erstatningssøgende ikke selv har befundet sig i en ”faresituation”. Således er det med dommene anerkendt, at det også kan berettige til erstatning, dersom en person påføres en psykisk skade enten ved at overvære eller efterfølgende få underretning om en anden persons død eller kvæstelse ved en ulykke. Der er dog forsat grænser for, hvor langt erstatningsansvaret kan strækkes på dette område: Således er det formentlig kun nære pårørende, der kan tilkendes erstatning for sådanne psykiske skader, som forvoldes ”indirekte” som følge af en andens tilskadekomst, ligesom at det er et krav, at den pårørende kan bevise at være blevet påført en egentlig psykisk personskaade, som rækker ud over almindelig sorg og savn. Endvidere stilles der formentlig krav om, at den fysiske skade, som rammer en nærtstående, skal være forvoldt under visse kvalificerede omstændigheder.

5. Er der tale om tilkendelse af erstatning til ”indirekte skadelidte”, når der tilkendes erstatning for psykiske skader som følge af en andens fysiske tilskadekomst?:

På nuværende tidspunkt ses der i retspraksis at foreligge følgende afgørelser, hvor der er tilkendt erstatning for psykiske skader, som var en følge af en andens fysiske tilskadekomst, eller som dog stod i nær forbindelse hermed: U 1973.451/2 H, U 1997.721 H og U 2014.2376 H. Som det nærmere er beskrevet i afsnittet lige nedenfor, gælder der et princip i dansk erstatningsret, hvorefter der som udgangspunkt ikke kan tilkendes erstatning til andre end den direkte skadelidte. I den forbindelse opstår der et spørgsmål om, hvorvidt der med de her nævnte domme er tilkendt erstatning

¹³³ Von Eyben og Isager, s. 327.

¹³⁴ Samt U 2012.524 H.

til ”indirekte skadelidte”, og om de dermed skal ses som udtryk for, at der på dette område kan ske en fravigelse af princippet.

5.1. Princippet om at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning:

Som det fremgik af afsnit 2.1., er de regler og principper, som gælder i den danske erstatningsret, i vidt omfang retspraksisskabt. Et af de principper, som er udviklet i retspraksis, er princippet om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte selv, der er berettiget til erstatning for en indtrådt skade¹³⁵⁺¹³⁶. Andre, som indirekte lider tab herved, kan som udgangspunkt ikke kræve erstatning.

På denne baggrund kan den ”direkte skadelidte” defineres som dén person, som umiddelbart rammes af en skade – i denne afhandling en personskade – der er en følge af en ansvarspådragende handling. Begrebet er derfor identisk med begrebet ”umiddelbar skadelidt”. ”Den indirekte skadelidte” er herefter den person, som også lider et tab ved den direkte skadelidtes personskade, men hvor dette tab må siges at være en indirekte følge af den ansvarspådragende handling. Der er altså tale om den samme skade, som forvolder forskellige tab, og hvor det sidstnævnte tab er en indirekte følge af den indtrådte skade.

Som eksempler på personer, der kan lide sådanne indirekte tab i forbindelse med, at en anden person rammes af en personskade, kan nævnes den skadelidtes arbejdsgiver, kompagnon, forsikrings-selskab og nære pårørende¹³⁷. Af særlig relevans for emnet i denne afhandling er de nære pårørendes tab, hvilket for eksempel kan bestå i udgifter til psykologbehandling eller tabt arbejdsfortjeneste, fordi den pårørende ikke er i stand til at passe sit arbejde på grund af psykisk smerte.

Hovedreglen kan dog fraviges, dersom der foreligger særlig hjemmel til det. Som det blev nærmere beskrevet i afsnit 2.3., er der flere bestemmelser i EAL, som giver sådan særlig hjemmel, jf. således EAL §§ 12-14 a samt EAL § 26 a.

Derudover findes der også en ganske snæver mulighed for på ulovbestemt grundlag at kunne tilkendes erstatning som ”indirekte skadelidt”. Således er det i retspraksis anerkendt, at der undtagelsesvist kan tilkendes erstatning til en ”indirekte skadelidt”, hvis der gør sig nogle særlige omstændigheder gældende, jf. for eksempel Højesterets udtalelse i U 1994.785/2 H. Dommen vedrører ganske vist ikke personskade, men Højesteret udtalte i dommens præmisser, at ”[e]fter almindelige erstatningsretlige regler erstattes formueskade, der påføres andre end den direkte skadelidte, kun i særlige tilfælde”¹³⁸.

Efter EAL § 1, stk. 1 kan der ved personskade blandt andet tilkendes erstatning for ”helbredsudgifter og andet tab”. I retspraksis er det antaget, at der under disse poster også kan tilkendes erstatning for visse udgifter, som vedrører andre end den ”direkte skadelidte”. Det er dog en betingelse for sådan erstatning, at udgifterne kan siges at stå i forbindelse med den skadelidtes helbredelse¹³⁹. Således er der for eksempel blevet tilkendt erstatning for nære slægtnings transportudgifter til sy-

¹³⁵ Bet. 679/1973, s. 10.

¹³⁶ I det princippet benævnes flere gange i det følgende, er princippet forkortet til ”princippet om ”direkte skadelidte””.

¹³⁷ Møller og Wiisbye, s. 21.

¹³⁸ U 1994, s. 792. Der forelå imidlertid ikke sådanne særlige omstændigheder i sagen, og den ”indirekte skadelidte” tilkendtes ikke erstatning.

¹³⁹ Møller og Wiisbye, s. 21 ff. og Bet. 1412/2002, s. 29.

gebesøg samt forældres indtægtstab i forbindelse med, at de har passet og plejet deres mindreårige børn, som er kommet til skade¹⁴⁰.

5.2. Princippet anvendelse på området for psykiske skader og sorg og savn som følge af en andens fysiske tilskadekomst:

På baggrund af den definition på en ”indirekte skadelidt”, som blev angivet lige ovenfor, kan man argumentere for, at personer, som påføres en psykisk skade som følge af en andens fysiske tilskadekomst, opfylder denne definition.

Ved en gennemgang af den i afhandlingen behandlede retspraksis, ses det dog, at det alene er afgørelserne i FED 2004.1395 Ø, U 2007.290/2 Ø og U 2007.1562 H, der er blevet begrundet med en henvisning til princippet om ”direkte skadelidte”. I ingen af disse sager fandt domstolene imidlertid tilstrækkeligt grundlag til at fravige hovedreglen. Med disse domme er der altså ikke tilkendt erstatning til ”indirekte skadelidte”.

Det kan imidlertid undre, hvorfor det alene er i disse domme, at domstolene har begrundet sine afgørelser med henvisning til princippet om ”direkte skadelidte”.

For så vidt angår de sager, hvor den erstatningssøgende også selv var i fare for at lide fysisk overlast, jf. dommene i U 1973.451/2 H og U 1997.721 H, kan den ”manglende” henvisning til princippet om ”direkte skadelidte” forklares med, at de erstatningssøgende her var direkte implicerede i de skadeforvoldende hændelsesforløb på en sådan måde, at de utvivlsomt må siges at være ”direkte skadelidte”. Dette gælder da også selvom, at de ikke blev påført nogen fysiske skader, og også selvom de psykiske skader særligt var foranlediget af eller stod i forbindelse med, at en anden person kom fysisk til skade. Princippet om ”direkte skadelidte” var altså uanvendeligt her. Denne betragtning synes at stemme overens med den juridiske litteratur på området¹⁴¹.

I dommene i U 1988.166 H og U 2014.2376 H var der imidlertid ikke tale om, at de erstatningssøgende var i fare for at lide fysisk overlast. Alligevel ses Højesteret ikke at have begrundet sine afgørelser med henvisning til princippet om ”direkte skadelidte”¹⁴². Forklaringen herpå kan formentlig findes i det faktum, at de erstatningssøgende i disse sager var blevet påført personskader i form af egentlige psykiske lidelser. Dette synes at stå i modsætning til de afgørelser, som begrundedes med en henvisning til princippet om ”direkte skadelidte”, idet der i disse sager ikke er noget, der tyder på, at de erstatningssøgende var blevet påført egentlige personskader, men alene ”almindelige psykiske smerter”. Sådanne psykiske smerter betegnedes Højesteret som ”sorg og savn” i U 2007.1562 H¹⁴³.

Idet de erstatningssøgende i U 1988.166 H og U 2014.2376 H var blevet påført *egentlige person-*

¹⁴⁰ Se f.eks. dommen i U 2001.28 H, hvor forældrenes transportudgifter blev erstattet, som de havde afholdt i forbindelse med transport til sygehuset, hvor deres skadelidte søn var indlagt. Desuden tilkendtes der erstatning for det indtægtstab, moderen havde lidt som følge af, at hun passede og plejede sønnen efter ulykken. Derimod tilkendtes der ikke erstatning for det indtægtstab, moderen havde lidt som følge af, at hun ikke psykisk kunne klare at passe sit arbejde. Dommen er i øvrigt behandlet i afsnit 4.2.1.

¹⁴¹ F.eks. Bloch Ehlers, s. 70 ff.

¹⁴² Ganske vist tilkendtes der ikke erstatning i U 1988.166 H, men dette blev altså ikke begrundet med, at moderen var ”indirekte skadelidte” men derimod med, at det psykiske traume ikke var omfattet af erstatningspligten.

¹⁴³ U 2007, s. 1569.

skader, er der ikke noget til hinder for også at anse disse personer som ”direkte skadelidte”¹⁴⁴. At Højesteret slet ikke berørte problemstillingen i de to afgørelser synes også at kunne tages til indtægt for, at Højesteret uden videre lagde det til grund, at de erstatningssøgende var ”direkte skadelidte” qua deres psykiske personskader.

Ræsonnementet bag denne betragtning er, at den, der er blevet påført en egentlig personskade, må anses for at være *direkte skadelidt* i forhold til *sin egen personskade*, idet det tab, som den pågældende lider, er en *direkte følge* af *egen* personskade¹⁴⁵. Dette synspunkt kan opretholdes, også selvom den psykiske personskade er *forvoldt indirekte*, nemlig som en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst, og den pågældende dermed, i hvert fald rent formalistisk, kan siges at opfylde definitionen på at være ”indirekte skadelidt”. Kan den erstatningssøgende omvendt ikke dokumentere en egentlig personskade, kan det tab, som denne lider, ikke knyttes til egen personskade men alene til *en andens* personskade. Tabet bliver således en *indirekte følge* af *den andens* personskade, og derfor synes det at være mere retvisende at tale om en ”indirekte skadelidt” i sådanne tilfælde. Dette skal også ses i sammenhæng med, at når et tab alene kan knyttes til en andens personskade, så får tabet karakter af ”almindelig formuetab”¹⁴⁶, og det er formentlig også inden for dette område, at princippet om ”direkte skadelidte” har sit primære anvendelsesområde¹⁴⁷.

Princippet om ”direkte skadelidte” synes således primært at skulle sikre, at personer, som ikke kan dokumentere at være blevet påført en selvstændig (tings- eller) personskade, ikke kan få erstatning blot ved at knytte deres tab til en andens erstatningsberettigende skade. Netop på denne baggrund synes det ikke at være hensigtsmæssigt, at det bliver afgjort ud fra dette princip, om en person kan tilkendes erstatning, hvis denne kan bevise at være blevet påført en egentlig personskade, som dette begreb skal forstås i medfør af EAL § 1, stk. 1, og dansk rets almindelige erstatningsregler.

Hertil må det dog bemærkes, at selvom der meningsfuldt kan tales om en ”direkte skadelidt” i det omfang, den pågældende kan dokumentere en egentlig personskade, så er det dog ikke ensbetydende med, at den pågældende kan tilkendes erstatning, idet dette selvfølgelig forudsætter, at de almindelige erstatningsbetingelser er opfyldt, ligesom det også er af betydning for erstatningspligtens udstrækning, om skaden er *forvoldt direkte* eller *indirekte*. På baggrund af de nyeste domme på området, særligt dommen i U 2012.524 H sammenholdt med dommen i U 2014.2376 H, ses det nemlig, at der er forskel i domstolenes vurdering af, om der kan tilkendes erstatning, alt efter, om personskaden er forvoldt ”direkte” eller ”indirekte”. Der henvises i den forbindelse til bemærkningerne herom i afsnit 4.6.2.

På baggrund af de ovenfor nævnte betragtninger kan det således konkluderes, at der med domme i U 1973.451/2 H, U 1997.721 H og U 2014.2376 H¹⁴⁸ ikke ses at være sket en fravigelse af

¹⁴⁴ Von Eyben og Isager, s. 297 f.

¹⁴⁵ Modsat opfattelse hos Bloch Ehlers på s. 73 f. Derimod synes synspunktet at have slået fuldt ud igennem i både svensk retspraksis og svensk juridisk litteratur: Hertil kan nævnes dommen i NJA 1993, s. 41 I, hvor Högsta domstolen bl.a. udtalte, at: ”Ett argument mot att döma ut skadestånd till den som har fått psykiska besvär till följd av att en närstående har dödats skulle kunna vara den vedertagna principen i svensk rätt att skada som endast indirekt träffar en skadelidande ... inte ersätts. Denna princip har emellertid sitt väsentliga tillämpningsområde i sådana fall när tredje man drabbas av allmän förmögenhetsskada till följd av att någon annan lidit en fysisk skada ... I vart fall kan inte principen i sig anses hindra skadestånd till den som har tillfogats personskada” samt Andersson, s. 402.

¹⁴⁶ Bet. 1412/2002, s. 28 ff. og Møller og Wiisbye, s. 21 f.

¹⁴⁷ I den forbindelse kan henvises til von Eyben og Isager, s. 326 ff.

¹⁴⁸ Som er de domme, hvor der er tilkendt erstatning for psykiske personskader som følge af andres fysiske tilskadekomst.

princippet om, at det som udgangspunkt kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning, da de erstatningssøgende i de tre domme alle var blevet påført egentlige personskader, og derfor alle må karakteriseres som ”direkte skadelidte”. Endvidere kan det konkluderes, at i de domme, hvor de erstatningssøgende ikke havde lidt egentlige personskader, men alene almindelig sorg og savn, og hvor der derfor mere rettelig kan tales om ”indirekte skadelidte”, fandt domstolene ikke, at der gjorde sig sådanne særlige omstændigheder gældende, at der var tilstrækkeligt grundlag til at fravige princippet, jf. FED 2004.1395 Ø, U 2007.290/2 Ø og U 2007.1562 H.

Som en krydshenvisning til afsnit 4.6.3. kan det afslutningsvist bemærkes, at nærværende princip også synes at tjene det formål at sikre, at erstatningsansvaret holdes inden for overskuelige og rimelige grænser, ligesom princippet også kan siges at udspringe af adækvansbetragtninger¹⁴⁹. Der ses altså at være en betragtelig lighed mellem dette princip og de af domstolene opstillede kriterier for, hvornår der kan tilkendes erstatning for psykiske personskader som følge af en andens tilskadecomst.

5.3. Delkonklusion:

På baggrund af det ovenfor anførte kan det opsummerende konkluderes:

Afgørende for, om princippet om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning, finder anvendelse på dette område er, hvorvidt den erstatningssøgende kan bevise at være blevet påført en personskade i form af en egentlig psykisk lidelse, eller om dennes psykiske smerter alene udspringer af almindelig sorg og savn:

I det omfang den erstatningssøgende kan dokumentere at være blevet påført en personskade i form af en egentlig psykisk lidelse, jf. EAL § 1, stk. 1, og dansk rets almindelige erstatningsregler, må denne person anses som ”direkte skadelidte”. Dette må opretholdes, også selvom den pågældendes psykiske skade er en følge af en anden persons fysiske tilskadecomst. Afvisning af at tilkende erstatning i sådanne tilfælde bør derfor ikke ske med henvisning til princippet om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning.

Kan den erstatningssøgende derimod ikke dokumentere en egentlig psykisk lidelse men alene sorg og savn som følge af en anden persons fysiske tilskadecomst, er der tale om en ”indirekte skadelidte”. En ”indirekte skadelidte” kan tilkendes erstatning m.v., dersom der er særlig hjemmel til det. Sådant særligt hjemmel findes for eksempel i EAL §§ 12-14 a og 26 a. Derudover findes der også en snæver mulighed for på ulovbestemt grundlag at blive tilkendt erstatning som ”indirekte skadelidte”. Således kan domstolene, dersom der foreligger særlige omstændigheder, fravige hovedreglen og tilkende sådan erstatning. Domstolene ses (endnu) ikke på dette område at have fundet, at der har gjort sig sådanne særlige omstændigheder gældende, og domstolene har dermed (endnu) ikke tilkendt erstatning til en ”indirekte skadelidte” for almindelig sorg og savn.

6. Retspolitisk overvejelse: Bør der indføres lovregulering af mulighederne for at tilkende erstatning for psykiske skader som følge af en anden persons fysiske tilskadecomst?:

I Bet. 1412/2002 overvejede arbejdsgruppen, om der ved siden af eller i stedet for godtgørelsesreglen i EAL § 26 a burde ske en lovregulering af mulighederne for at tilkende erstatning til pårø-

¹⁴⁹ Von Eyben og Isager, s. 327.

rende, som påføres en psykisk personskade som følge af, at en nærtstående bliver dræbt eller kvæstet ved en ulykke¹⁵⁰. Det forekommer derfor naturligt, at der også her medtages et afsnit, hvor en sådan lovregulering overvejes.

6.1. Hvad taler for en lovregulering?:

Ser man på analysen i afsnit 4.5.3., kan særligt én ting konstateres: Denne del af analysen er præget af en vis grad af usikkerhed, hvilket netop skyldes, at det er overladt til domstolene at afgøre, i hvilket omfang der kan tilkendes erstatning for psykiske skader som følge af en anden persons tilskadekomst, samt at der alene findes sparsom praksis vedrørende spørgsmålet, hvor domstolene i øvrigt ikke har udtalt sig mere principielt om retstilstanden på området.

I afsnittene 4.5.3.2. og 4.5.3.3. er der givet begrundede bud på, hvorledes retstilstanden på området må forstås efter Højesterets afsigelse af dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H samt på, hvorledes praksis vil udvikle sig i fremtiden. Faktum er dog, at uanset hvor velbegundede disse bud måtte fremtræde, så er det op til domstolene i fremtidige sager at afgøre, hvorledes retstilstanden skal udvikle sig, samt hvor langt erstatningsansvaret skal kunne strækkes. Hvis domstolene fortsat i fremtidige sager ikke udtaler sig mere principielt herom, vil der formentlig altid bestå en vis usikkerhed om retstilstanden på området.

Hvis man derimod valgte at indføre en lovgivningsmæssig regulering på området, så ville usikkerheden mindskes betragteligt, idet der ville blive skabt mere klarhed over retstilstanden: Det ville blandt andet ved en lovregulering nærmere kunne fastlægges, *hvem* der skulle være berettiget til erstatning og *under hvilke omstændigheder*. Dette må da også anses for at være den væsentligste grund til, at der bør ske en lovregulering.

Noget andet, der også taler for en lovregulering, er at den udvidelse af erstatningsmulighederne, der er sket med dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H, har været ”længe undervejs”. Anbefalingen om en udvidelse af erstatningsmulighederne blev fremsat i Bet. 1412/2002, men det var først med 2014-dommen, at der helt konkret skete en imødekommelse af denne anbefaling. Desuden ses der også at være gået flere år imellem, at domstolene på ny har fået mulighed for at tage stilling til spørgsmålet, og indtil 2007-dommen ses domstolene at have fulgt en yderst restriktiv linje med hensyn til tilkendelse af erstatning for psykiske skader som følge af en andens tilskadekomst. Hvis der blev indført en lovregulering, ville det formentlig give anledning til flere retssager, ligesom man også ville kunne undgå en alt for restriktiv praksis på området.

6.2. Hvad taler imod en lovregulering?:

Arbejdsgruppen bag Bet. 1412/2002 fandt ved betænkningens afgivelse, at der ikke på daværende tidspunkt var grundlag for at foreslå lovregler om efterlades muligheder for at få erstatning for psykiske skader som følge af dødsfald mv.¹⁵¹ Justitsministeriet erklærede sig enig heri i de almindelige bemærkninger til lovforslaget om indførelse af EAL § 26 a¹⁵². Som et led i sin lovovervågning af EAL § 26 a fik Justitsministeriet i 2010 på ny mulighed for at tage stilling til, om der var behov for en lovregulering på området. Ved sin redegørelse af udviklingen på området anførte Justitsministeriet imidlertid, at spørgsmålet fortsat burde være overladt til retspraksis at afgøre¹⁵³.

¹⁵⁰ Bet. 1412/2002, s. 7 f. og 57 ff.

¹⁵¹ Bet. 1412/2002, s. 58.

¹⁵² FT 2002-03, Tillæg A, s. 86.

¹⁵³ JM's redegørelse, s. 20.

Dette blev anført til trods for, at der på daværende tidspunkt endnu ikke forelå nogen afgørelser, hvor der var tilkendt sådan erstatning. Lige siden afgivelsen af Bet. 1412/2002 har der altså bestået en klar modvilje over for en lovregulering af spørgsmålet.

Særligt på baggrund af de af Justitsministeriet anførte argumenter imod en lovregulering, kan det her tiltrædes, at det fortsat bør være overladt til domstolene at afgøre, i hvilket omfang der kan tilkendes erstatning for psykiske skader som følge af en anden persons død eller kvæstelse. Således kan nævnes følgende argumenter imod en lovregulering:

EAL kapitel 1 indeholder regler om erstatning og godtgørelse for personskade og tab af forsøger. EAL regulerer imidlertid ikke, hvad der nærmere skal forstås ved begrebet ”personskade”, ligesom EAL heller ikke regulerer, hvilke betingelser der skal være opfyldt, for at man kan tilkendes erstatning for en personskade¹⁵⁴. Den nærmere fastlæggelse heraf har gennem tiden været overladt til retspraksis. I dansk erstatningsret består der altså en tradition for, at det i vidt omfang er overladt til domstolene at fastlægge og tilpasse det nærmere indhold af dansk rets almindelige erstatningsregler. Netop fordi man har denne tradition, er det også naturligt at lade det være overladt til domstolene på baggrund af dansk rets almindelige erstatningsregler at afgøre, i hvilket omfang der kan gives erstatning for psykiske skader som følge af en andens tilskadecomst. Der bør kun ske et brud på denne tradition, hvis der kan påvises et egentlig behov for det. Som anført i afsnit 6.1. består der et vist behov for en lovregulering på området. Behovet synes dog ikke at være så tungtvæjende, at det giver tilstrækkeligt grundlag til, at der bør ske en lovregulering: Først og fremmest kan der peges på, at tilkendelse af sådan erstatning netop *er* mulig uden nogen ring¹⁵⁵⁺¹⁵⁶. Derudover har Højesteret med dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H nu anerkendt, at det kan berettige til erstatning, dersom man lider psykisk skade ved at overvære eller få underretning om en nærtståendes dødsfald. Idet der herved er sket en imødekommelse af anbefalingen om en udvidelse af erstatningsmulighederne, er behovet for en lovregulering af spørgsmålet mindsket betragteligt. Endvidere kan det nævnes, som det også tidligere er blevet nævnt, at der er gået flere år imellem, at domstolene på ny har fået forelagt en sag, hvor de har skullet tage stilling til, om der kunne tilkendes erstatning for en psykisk skade, som var en følge af en anden persons tilskadecomst. Dette tyder mest af alt på, at det er forholdsvis sjældent, at der opstår et tilfælde, hvor det kan være relevant at tilkende sådan erstatning.

Desuden ville en lovregulering af spørgsmålet betyde en regulering af et enkelt element af personskadebegrebet, mens det fortsat ville være overladt til retspraksis at fastlægge det øvrige indhold heraf. At indføre lovregler vedrørende et enkelt element af personskadebegrebet vil ikke være hensigtsmæssigt, ligesom det også vil være forbundet med vanskelige spørgsmål. Som eksempler herpå kan blot nævnes vanskelighederne ved at skulle fastlægge, hvad der nærmere skal forstås ved en ”psykisk skade”, og hvorledes psykiske skader skal afgrænses over for ”sorg og savn” og lignende psykiske smerter. Sådanne spørgsmål synes - som hidtil - at være bedst egnede til at blive løst i retspraksis på baggrund af dansk rets almindelige erstatningsregler¹⁵⁷.

¹⁵⁴ FT 2002-03, Tillæg A, s. 86.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ Hvilket stod i modsætning til godtgørelsesmuligheden. Godtgørelse til efterladte forudsatte særlig hjemmel i loven, hvilken man fik med EAL § 26 a.

¹⁵⁷ FT 2002-03, Tillæg A, s. 86.

6.3. Delkonklusion: Bør der ske lovregulering?:

På baggrund af afsnit 6.1. og 6.2. kan det konstateres, at der både er argumenter, der taler for en lovregulering, og argumenter der taler imod en lovregulering. Sammenholder man de to afsnit, ses det dog, at der er flest argumenter, der taler imod en lovregulering, og disse argumenter synes også at "veje tungere" end de argumenter, der taler for en lovregulering. Konklusionen i dette afsnit må derfor blive, at der ikke bør ske en lovregulering på området, men at det fortsat bør være overladt til domstolene at afgøre, i hvilket omfang der kan tilkendes erstatning for psykiske skader, der er en følge af en anden persons død eller kvæstelse.

Hermed er det dog ikke sagt, at det er ganske uproblematisk at lade spørgsmålet være ulovreguleret. Således bevidner afsnit 6.1. og afhandlingens øvrige analyse netop om, at retstilstanden på området i flere henseender fremstår som uklar. Dette skyldes både, at der ikke foreligger særlig meget retspraksis vedrørende spørgsmålet samt, at domstolene ikke har udtalt sig mere generelt om retstilstanden på området. Netop henset til de afgørelser, som foreligger på området på nuværende tidspunkt, forekommer det dog ikke realistisk, at domstolene i fremtidige sager vil ændre stil og udtale sig generelt om retstilstanden på området. Man kan dog håbe på, at der bliver skabt et mere klart billede af retstilstanden på området i takt med, at domstolene formentlig i fremtiden får forelagt flere sager vedrørende spørgsmålet.

7. Konklusion:

Hovedformålet med denne afhandling har været at fastlægge, i hvilket omfang der efter Erstatningsansvarsloven og dansk rets almindelige erstatningsregler tilkendes erstatning for psykiske skader, som ikke står i forbindelse med egen fysiske tilskadekomst, men som særligt er foranlediget af en anden persons - i øvrigt erstatningsberettigende - fysiske tilskadekomst:

Tidligere har domstolene fulgt en restriktiv linje med hensyn til tilkendelse af erstatning for psykiske skader. Således var det tidligere fast praksis, at der kun tilkendtes erstatning for en psykisk skade, dersom denne var opstået i forbindelse med, at den pågældende også havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det. Disse kriterier gjaldt også for psykiske skader, som særligt var foranlediget af en anden persons fysiske tilskadekomst, hvilket betød en konsekvent afvisning af at tilkende erstatning, hvis en psykisk skade for eksempel var opstået alene ved at overvære eller få underretning om en anden persons fysiske tilskadekomst. Denne praksis svarede hverken til praksis efter Arbejdsskadesikringsloven eller efter norsk og svensk ret, hvor der tilkendtes erstatning for psykiske skader i videre omfang end efter Erstatningsansvarsloven og dansk rets almindelige erstatningsregler.

I Bet. 1412/2002 blev der fremsat en anbefaling om en udvidelse af erstatningsmulighederne på området. Således blev det anbefalet, at i det omfang der hos pårørende rent faktisk kunne påvises en persons skade i form af en psykisk lidelse eller lignende som følge af, at en nærtstående var blevet dræbt eller alvorligt kvæstet, burde det overvejes i videre omfang end efter hidtidig praksis at tilkende erstatning herfor efter de almindelige regler i Erstatningsansvarsloven.

En imødekommelse af denne anbefaling skete med dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H, hvorved der skete en opgivelse af de hidtil gældende kriterier om "fysisk overlast" og "fare for fysisk overlast". I U 2007.1562 H tilkendtes der ganske vist ikke erstatning, men Højesteret udtalte, at det ikke kunne udelukkes, at der også i andre tilfælde, end hvor den erstatningsøgende havde lidt fysisk overlast eller været i fare for det, ville kunne blive tale om at tilkende erstatning for en

psykisk skade. Som eksempel nævnte Højesteret det tilfælde, at en person overværede en nærtstående blive dræbt ved en ulykke og herved påførtes en psykisk skade. Dommen i U 2014.2376 H gik endnu videre, idet der tilkendtes erstatning for en psykisk skade til en person, som end ikke havde overværet drabene på sine nærtstående men derimod var blevet underrettet herom efterfølgende. Rækkevidden af dommene i U 2007.1562 H og U 2014.2376 H er noget uklar, men dommene må forstås som en anerkendelse af, at pårørende, under visse kvalificerede omstændigheder, kan tilkendes erstatning for psykiske skader, som forvoldes ”indirekte”, for eksempel ved overværelse af eller efterfølgende underretning om en nærtståendes død eller kvæstelse.

Selvom praksis på området er sparsom, ses der alligevel inden for de seneste år at være sket en stor udvikling området, som blandt andet har betydet en udvidelse af erstatningsmulighederne efter Erstatningsansvarsloven og dansk rets almindelige erstatningsregler for psykiske skader som følge af en nærtståendes død eller kvæstelse. Det er op til domstolene ved fremtidige sager at afgøre, hvor langt erstatningspligten kan strækkes på dette område, og selvom der består en vis usikkerhed omkring retstilstanden, synes dette dog at være det mest hensigtsmæssige. Således bør der ikke indføres lovregulering af pårørendes muligheder for at få erstatning for personskade i form af psykiske skader som følge af en nærtståendes død eller kvæstelse.

I det omfang der tilkendes erstatning for psykiske personskader, som er en følge af en anden persons fysiske tilskadekomst, er der ikke tale om en fravigelse af det erstatningsretlige princip om, at det som hovedregel kun er den direkte skadelidte, der er berettiget til erstatning. Pårørende, som påføres en egentlig psykisk personskade ved for eksempel at overvære eller få underretning om en nærtståendes død eller kvæstelse, må nemlig også anses som ”direkte skadelidt”. I sådanne tilfælde har det dog blandt andet betydning for erstatningsmuligheden, at den psykiske skade er forvoldt ”indirekte”.

8. Litteraturliste mv.:

Litteratur:

Den i afhandlingen benyttede forkortelse:

Andersson	Håkan Andersson ”Gränsproblem i skadeståndsrätten” 1. udgave, 2013 Iustus Förlag
Bang-Pedersen og Højlund Christensen	Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen og Lasse Højlund Christensen ”Den civile retspleje” 2. udgave, 2010 Pejus
Bloch Ehlers	Andreas Bloch Ehlers ”Om adækvanslæren i erstatningsretten” 1. udgave, 2011 Karnov Group

Evald og Schaumburg-Müller	Jens Evald og Sten Schaumburg-Müller ”Retsfilosofi, retsvidenskab og retskildelære” 1. udgave, 2004 Jurist- og Økonomiforbundets Forlag
Hertz I	Ketilbjørn Hertz ”Erstatningsansvar for psykiske skader” U 2004 B, s. 180 ff.
Hertz II	Ketilbjørn Hertz ”Erstatningsansvar for psykisk skade uden for ulykkestilfælde - en kommentar til UfR 2012.524 H” Juristen, nr. 2, 2012, s. 61 ff.
Kielberg	Michael Kielberg ”Arbejdsskadesikringsloven” 5. kommenterede udgave, 2009 Thomson Reuters
Lødrup	Peter Lødrup ”Lærebok i erstatningsrett” 6. udgave, 2009 Gyldendal Norsk Forlag
Møller og Wiisbye	Jens Møller og Michael S. Wiisbye ”Erstatningsansvarsloven med kommentarer” 6. udgave, 2002 Jurist- og Økonomiforbundets Forlag
Pagter Kristensen og Bryde Andersen	Lene Pagter Kristensen og Mads Bryde An- dersen ”Anmeldelse: Jørgen Nørgaard og Hans Hen- rik Vagner: Lærebog i erstatningsret” Juristen, nr. 7, 1992, s. 320 ff.
Trolle	Jørgen Trolle ”Kommentarer til danske Højesteretsdomme afsagt i tiden januar-juni 1973” U 1973 B, s. 305 ff.
Vinding Kruse	Anders Vinding Kruse ”Erstatningsretten” 5. udgave, 1989 Jurist- og Økonomiforbundets Forlag
Von Eyben og Isager	Bo von Eyben og Helle Isager ”Lærebog i erstatningsret” 7. udgave, 2011 Jurist- og Økonomiforbundets Forlag

Afgørelser:

Ugeskrift for Retsvæsen:

U 1927.768 Ø*	U 1946.199 Ø	U 2001.28 H
U 1931.124 V*	U 1973.451/2 H	U 2006.15 V
U 1932.973 Ø*	U 1988.166 H	U 2007.290/2 Ø
U 1935.1094 H	U 1994.785/2 H	U 2007.1562 H
U 1937.158/2 Ø	U 1997.721 H	U 2012.524 H
U 1938.1116 Ø*	U 2000.2385 H	U 2014.2376 H

*Findes alene i trykt udgave af Ugeskrift for Retsvæsen.

Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling:

FED 2004.1395 Ø

Norske domme:

Rt. 1960, s. 357	Rt. 1985, s. 1011	RG 2005, s. 583
Rt. 1966, s. 163	RG 1990, s. 187	

Kan findes her: <https://lovdata-no.ez.statsbiblioteket.dk:12048/>

Svenske domme:

NJA 1993, s. 41 I og II	NJA 1999, s. 632	NJA 2006, s. 181
NJA 1996, s. 377	NJA 2000, s. 521	

Kan findes her:

<http://juridik.karnovgroup.se.ez.statsbiblioteket.dk:2048/?key=C0739343237331133F753B263E4639963C7461>

Principafgørelser fra Ankestyrelsen:

U-1-92	U-6-05	U-10-07
--------	--------	---------

Love:

Den i afhandlingen benyttede forkortelse:

ASL	Arbejdsskadesikringsloven Lovbekendtgørelse nr. 278 af 14. marts 2013 (med senere ændringer)
-----	---

EAL	Erstatningsansvarsloven Lovbekendtgørelse nr. 266 af 21. marts 2014 (med senere ændringer)
KEL	Lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet Lovbekendtgørelse nr. 1113 af 7. november 2011 (med senere ændringer)
OEL	Lov om erstatning fra staten til ofre for for- brydelser Lovbekendtgørelse nr. 1209 af 18. november 2014
PFL	Lov om patientforsikring Lovbekendtgørelse nr. 849 af 14. oktober 1992 (med senere ændringer) Ikke gældende
Retsplejeloven	Retsplejeloven Lovbekendtgørelse nr. 1308 af 9. december 2014 (med senere ændringer)
Svensk Skadeståndslag	Skadeståndslag SFS 1972:207 (med senere ændringer)

Lovforslag:

Folketingstidende 2002-03, Tillæg A, s. 80 ff.

Folketingstidende 2002-03, Tillæg A, s. 6576 ff.

Regeringens proposition 2000/01:68 om ersättning för ideell skada

Betænkninger:

Betænkning 679/1973 om erstatning for tab ved personskade og tab af forsørger

Betænkning 1402/2002 om arbejdsskadesikring - skadebegreberne, administration og styring

Betænkning 1412/2002 om godtgørelse til efterladte ved dødsfald

Bekendtgørelser:

Bekendtgørelse nr. 12 af 13. januar 2015: ”Fortegnelse over erhvervssygdomme anmeldt fra 1. januar 2005”

Vejledninger:

Arbejdsskadestyrelsen:

”Vejledning om anerkendelse af ulykker - skader sket 1. januar eller senere”

4. udgave, 21. december 2006

Redegørelser:

Justitsministeriet:

”Redegørelse om godtgørelse efter Erstatningsansvarslovens § 26 a samt om erstatning for psykisk skade som følge af dødsfald”

Retsudvalget 2009-10, REU alm. del, Bilag 575

Karnovs noter:

Dansk Karnov: www.karnov.dk

- Note nr. 2 til ASL § 1
- Note nr. 1 og 2 til EAL § 1
- Note nr. 157, 164 og 167 til EAL § 26 a

Svensk Karnov:

<http://juridik.karnovgroup.se.ez.statsbiblioteket.dk:2048/?key=C0739343237331133F753B263E4639963C7461>

- Note nr. 109 til Skadestsåndslagen 5 kap 2 §

Hjemmesider:

http://www.erstatningsnaevnet.dk/da/en_aar/Praksis%20mv/Efterladtes_krav_erstatning.aspx

<http://www.ask.dk/da/Presse-og-nyheder/Nyhedsarkiv/2015/19%20februar%20-%20Aendring%20af%20personskadebegrebet%20ved%20arbejdsulykker.aspx>